

דין וחשבון על הביקורת
בחברת החשמל לישראל בע"מ

ממדד מפקד המדינה

אגף ב' לביקורת האיגודים

ד י ן ו ח ש ב ו ן

על הביקורת

ב ח ב ר ת ה ח ש מ ל ל י ש ר א ל ב ע " מ

דין וחשבון זה על חברת החשמל לישראל בע"מ, העומדת לביקורת המדינה מאז סוף 1954 כגוף שהממשלה משתחפת בהנהלתו, הוא הראשון של משרד מבקר המדינה על חברה זו.

בשים לב להיקף הרחב של פעולות החברה נערכה הביקורת על תחומי עבודתה של החברה שלבים שלבים. הביקורת הורחבה מאז סוף שנת 1958; דו"ח זה מסכם את תוצאות הביקורת שנערכה בשנים 1959 ו-1960. הביקורת עוד לא הקיפה את ייצור החשמל ושיווקו ואחזקת המתקנים של החברה ותיקונם. הביקורת על תחומים אלו של פעולות החברה תסוכם בדו"חות הבאים של משרד מבקר המדינה על החברה.

הממצאים שהועלו על ידי הביקורת הובאו לידיעת הנהלת החברה; בדו"ח כלולים הממצאים העיקריים.

במאוס 1959 הופעלה גם הביקורת על חברת החשמל והשירות הציבורי לירושלים בע"מ, הנמצאת בשליטתה המלאה של חברת החשמל לישראל. נתונים המתייחסים לחברה זו נכללו לדו"ח זה רק במידה שהם דרושים למתן תמונה כללית על חברת החשמל לישראל בע"מ.

תוכן עניינים

<u>עמוד</u>	
7	פרק ראשון - הקמת החברה ותולדותיה
9	פרק שני - התסרה ומפעליה
9	1. משרדי החברה
9	2. מתקני החברה
11	3. מתקני עזר
12	4. ציוד
13	פרק שלישי - מינהל החברה
13	1. המבנה הארגוני
16	2. עובדי החברה ותנאי עבודתם
20	3. רכישת ציוד וחומרים
22	4. משק התחבורה
24	5. המינהל הכספי
27	פרק רביעי - השקעות החברה בתחנות כוח חדשות
29	1. תכנון ההשקעות
30	2. ההשקעות בשלש התחנות שהוקמו מאז שנת 1954
33	פרק חמישי - החברה וצרכניה
33	1. תעריפים
37	2. תשלום המזמינים להרחבת הרשת
38	3. המגע בין החברה לצרכן
39	פרק שישי - המצב הכספי
39	1. הון החברה ומקורות המימון שלה
43	2. המאזן
45	3. הכנסות
46	4. הוצאות
53	5. תוצאות כספיות מפעולות החברה
55	6. התמורה על ההון

פרק ראשון
הקמת החברה ותולדותיה

1. בשנת 1923 נוסדה ביזמתו של פנחס רוטנברג ז"ל חברת החשמל לא"י. בשנת 1926 קיבלה החברה מממשלת המנדט זכיון לניצול מימי הירדן והירמוק לייצור חשמל ואספקתו בכל ארץ ישראל ובעבר הירדן. זכיון זה לא התייחס למחוז יפו ולאזור ירושלים. לאספקת חשמל במחוז יפו הוענק למר רוטנברג זכיון עוד בשנת 1921. חברת החשמל ליפו התמזגה בשנת 1931 עם חברת החשמל לא"י. על ייצור חשמל והספקתו לירושלים ולסביבתה הקרובה, הוקנה ב-1926 זכיון למר מברומיטיס, תושב יווני בירושלים, על בסיס הכרה בתביעות עוד מזמן הטורקים. זכויות אלו הועברו ב-1928 ל-1 לחברת החשמל והטרות הצבורי לירושלים בע"מ.
2. עד 1932 הפעילה החברה יחידות ייצור קטנות לייצור חשמל ולאספקה אזורית. בסוף שנת 1927 החלה החברה בעבודות הכנה להקמת תחנת כוח בנהריים - תחנה הידראולית בעלת שלוש יחידות של 6,000 קילוואט כל אחת. שתי היחידות הראשונות הופעלו בשנת 1932 והשלישית ב-1933; בשנה זו הגיע ההספק המוחקן של תחנות הכוח של החברה ל-22,000 קו"ט. לשם העברת הזרם מנהריים לחיפה ולתל אביב הותקן בשנים 1931/32 קו מסירה בעל מחח גבוה.
- בשנים 1933 עד 1948 המשיכה החברה להעלות את כושר ההספק שלה עד שהגיע בראשית 1948 ל-76,000 קו"ט. התחנות שהוקמו בשנים אלו היו טרמיות, היינו תחנות בהן נוצר הכח באמצעות טורבוגנרטורים ממונעים על ידי קיטור המופק תוך שריפת דלק. עם כיבוש התחנה בנהריים במלחמת העצמאות על ידי הירדנים ירד ההספק המותקן ל-58,000 קו"ט.
- על ידי החקנת יחידות נוספות בשנים 1948 עד 1954 - בחיפה ובתל אביב - עלה ההספק המוחקן הכולל של החברה והגיע בשנת 1954 ל-230,000 קו"ט.
3. הצורך בהרחבה גדלה והולכת של מערכת ייצור החשמל ואספקתו חייב השקעת סכומים גדולים. בהעדר אפשרויות מימון מספיקות בידי החברה התחילה הממשלה לממן מאז 1952 את מרבית השקעות החברה באמצעות הלוואות. החל משנת 1954 רכשה הממשלה מניות החברה מבעליה והמירה במניות חלק מההלוואות שניתנו לחברה בעבר; עד סוף 1954 נרכשו על ידי הממשלה 69% ממניות החברה המקנות לבעליהן זכות הצבעה. מאז האספה הכללית של החברה מיום 14.12.1954, שבה נבחרו נציגי הממשלה כחברי מועצת המנהלים של החברה, הייתה החברה לאיגוד שהממשלה משתתפת בהנהלתו. ליום 31.3.1961 מגיע חלקן של מניות החברה בעלות זכות הצבעה שבידי הממשלה ל-80.8%.
4. ביום 29.3.1961 החליטה מועצת המנהלים של החברה לשנות את שם החברה לחברת החשמל לישראל בע"מ.
5. במשך השנים 1954 ו-1955 רכשה החברה את מניות חברת החשמל הירושלמית. כתוצאה מכך הפכה החברה הירושלמית להיות חברת בת של חברת החשמל לישראל והספקת החשמל בכל הארץ רוכזה ביד אחת. החברה הירושלמית הקימה במשך השנים תחנת כוח בת 11 יחידות דיזל בהספק מותקן כולל של 9,000 קו"ט בקירוב.

לביצוע חלק מפעולותיה ייסדה חברת החשמל לא"י עוד בשנים 1929 ועד 1935 4 חברות עזר: חברת נכסי הירדן בע"מ וחב' מעברות הירדן בע"מ למטרת החזקת מקרקעין שבידי חברת החשמל והנהלתן; ירקון, חברה להשקעה בע"מ, שתפקידה לנצל את מי הירקון בהתאם לזכיון חברת החשמל בא"י; וחברת הבנין לא"י בע"מ, העוסקת בשיכון עובדי חברת החשמל ובמתן הלוואות לעובדים אלה לצורכי שיכון.

פרק שני
החברה ומפעליה

1. משרדי החברה

המשרד הראשי של החברה הוא בחיפה בשטח של תחנת הכוח. החברה מקיימת משרדים מחוזיים בחיפה ובתל אביב ואת משרדי חברת החשמל הירושלמית במשרד אזורי שבירושלים. כן מקיימת החברה סניפים ב-18 מערי השדה בארץ (10 בדרום ו-8 בצפון).

2. מתקני החברה

החברה יוצרת את החשמל בתחנות כוח ומעבירה אותו לצרכנים באמצעות טרנספורמטורים וקווים.

א. מתקני הייצור

(1) מתקני הייצור העיקריים של החברה הם בחיפה, בתל אביב ובאשדוד (בדרום הארץ). כן קיימת תחנה באילת המופעלת בדיזלים. התחנה בירושלים אינה מופעלת בדרך כלל. מאז כיבוש נהריים על ידי הירדנים מופק כאמור החשמל בתחנות טרמיות.

הטבלה הבאה מראה את התחנות הטרמיות בפירוש הסורבוגנרטורים שבהן ל-31.3.1961;

תחנות הכוח של החברה והסורבוגנרטורים

ס"ה קו"ט מוחקן	קו"ט מוחקן	יצרן הסורבוגנרטורים	שנת הפעלה	תחנת כוח
				(1) חיפה
	12,000	FRASER & CHALMERS	1935	חיפה א'
	12,000	GEN. ELECTRIC CO. ENGLAND	1937	
	30,000	" " " "	1949	
	30,000	" " " "	1951	
159,000	75,000	ALLG. ELEKTR.-GES. GERMANY	1961	(x) חיפה ב'
				(2) תל אביב
	12,000	FRASER & CHALMERS	1938	רדינג א'
	12,000	GEN. ELECTRIC CO. ENGLAND	1938	
36,000	12,000	" " " "	1948	
	50,000	INT. GEN. ELECTRIC, U.S.A.	1953	רדינג ב'
100,000	50,000	" " " "	1954	
	20,000	" " " "	1956	רדינג ג'
40,000	20,000	" " " "	1957	
	50,000	" " " "	1958	(3) אשדוד
	50,000	" " " "	1958	
150,000	50,000	" " " "	1959	
485,000		הספק מוחקן כולל ליום 31.3.1961		

(x) יחידה שנייה של 75,000 קו"ט הופעל לפי המתוכנן בראשית 1962.

עם הפעלת היחידה השנייה של תחנת כוח חיפה ב' יגיע ההספק המותקן של החברה ל-560,000 קו"ס.

(2) החברה מייצרת את החשמל בתחנות כוח שהוקמו כאמור בתקופות שונות של קיום החברה. החשמל שנוצר בתחנות אלו מוזרם למערכת ארצית כללית וממנה הוא מועבר לצרכנים.

הטבלה הבאה מראה את ההתפתחות בגידול היקף הייצור של החשמל בכל תחנות החברה, לרבות ירושלים, בשנים 1955/56 עד 1960/61:

יצור החשמל

<u>ה י צ ו ר</u> (באלפי קו"ס"ש)	<u>ב ת ק ו פ ת</u>
(*) 1,543,108	1.1.55 - 31.3.1956
1,299,101	1.4.56 - 31.3.1957
1,442,330	1.4.57 - 31.3.1958
1,721,736	1.4.58 - 31.3.1959
1,962,260	1.4.59 - 31.3.1960
2,240,073	1.4.60 - 31.3.1961

(*) נתון זה מתייחס ל-15 חודש, כיוון שליום 1.4.1956 שינתה החברה את שנת הכספים שלה מהשנה הקלנדארית לשנת התקציב של המדינה.

(3) מאחר שהחשמל הוא מוצר שאינו ניתן בדרך כלל להחסנה, על מתקני החברה להיות מסוגלים לייצר בכל רגע כמויות חשמל כאלו, שיש בהן כדי לספק את כלל הדרישות של ציבור הצרכנים - דרישות שאינן קבועות ומשתנות מרגע לרגע: יש שינויים בשעות השונות של היום והלילה; יש שינויים בימים שונים של השבוע; ויש שינויים בעונות השונות של השנה. החברה חייבת אפוא להקים מתקנים שיהיו מסוגלים לספק את דרישת המקסימום של כלל הצרכנים אף באותו הרגע שדרישתם לחשמל מגיעה לשיאה; מכאן שכושר ההספק של המתקנים אינו ניתן בכל עת לניצולו המלא.

מידת ניצולן של תחנות הכוח של החברה נמדדת בהשוואת הייצור שלהן כולו למעשה במשך שנה מסוימת אל היקף הייצור שהיה מתקבל מאותן תחנות באותה שנה, לוא התחנות היו מייצרות חשמל במשך כל התקופה בשיא הדרישה. ליחס זה קוראים מקדם העומס = LOAD FACTOR

בשים לב להשקעות הגדולות יחסית במתקני החברה, מובנת הדאגה הגדולה להגיע לניצול מקסימאלי של המתקנים על ידי הגדלת "מקדם העומס".

(4) מהנתונים של החברה מסתבר שמקדם העומס בשנת 1955/56 היה 60.8%, בשנת 1956/57 - 57.2%, בשנת 1957/58 - 59.7%, בשנת 1958/59 - 57.7%, בשנת 1959/60 - 62.6% ובשנת 1960/61 - 63.6%.

החברה עושה מאמצים כדי לשפר את "מקדם העומס" על ידי עידוד צריכת החשמל מחוץ לשעות השיא; לשם כך היא מעודדת השקיעה והימוס דוודים בלילה. עם זאת יש לציין שאפשרויות החברה להשפיע על התנודות בצריכת החשמל מוגבלות ולכן אין השינויים ב"מקדם העומס" קנה מידה מלא להצלחתה של החברה בניצול תחנות הכוח (*).

ב. מתקני העברת הזרם - טרנספורטורים וקווים

החברה הקימה רשת ארצית (Grid) בעלת מתח גבוה המאפשרת העברת החשמל מכל תחנות הכוח לכל מרכזי האספקה בארץ ועל ידי כך ניצול מתוכנן ויעיל של יכולת הייצור של התחנות. לשם הספקת הזרם לצרכנים הקימה החברה טרנספורטורים וקווים מסוגים שונים. ביום 31.3.1961 היו בידי החברה טרנספורטורים שהספקם הכללי הגיע ל-1,017,000 קילוולט-אמפר בקירוב; הקווים שהונחו על ידי החברה אורכם הכולל הגיע ל-4,805 ק"מ קו מתח גבוה ומתח עליון הל-4,614 ק"מ קו מתח נמוך.

3. מחקני עזר

החברה מחזיקה בשני בתי מלאכה גדולים - אחד ליד תחנת הכוח בחיפה והשני ליד תחנת רדינג א' בתל אביב ובשני בתי מלאכה יותר קטנים ליד המשרדים המחוזיים בחיפה ובתל אביב.

בית המלאכה המרכזי הנמצא בתחנת הכוח בחיפה משרת את תחנת הכוח, תחנות הטרנספורמציה הראשיות ואת הקווים ורשתות החשמל בחיפה ובצפון. הוא מבצע תיקונים ושיפוצים של המתקנים ועוסק בייצור מוצרים שונים בשביל מחסני החברה. קיימים בו מדורים וענפים טכניים וחשמליים שונים, מבדקות וגם משרד ושירותים מיוחדים.

בית המלאכה בתל אביב משרת את תחנות הכוח רדינג ואת זאת שבאשדוד, את תחנות הטרנספורמציה ואת רשתות החשמל שבדרום הארץ. גם בו קיימים מספר מדורים וענפים טכניים שונים, משרד ושירותים.

בתי המלאכה ליד המשרדים המחוזיים מבצעים בעיקר עבודות לאחזקת ההספקה לצרכנים בשני המחוזות.

החברה מחזיקה בחיפה במעבדה, המבצעת עבודות מחקר כלליות, הקירת בעיות מיוחדות המתעוררות הוך הפעול. התחנות והרשתות וצדיקות דגם של מכשירים ומכונות. ביום 31.3.1961 היו בידי החברה 14 מחסנים - 8 בחיפה, 5 בתל אביב ו-1 באשדוד. המחסנים בחלקם נמצאים במבנים מיוחדים ובחלקם בשטחים פתוחים. החברה מחסינה בהם ציוד כללי, ציוד מיוחד לתחנות כוח וטרנספורטורים, חומרי בנין, חלקי חילוף, עמודי אץ, כבלים וחוטרים.

(*) השאלה של שיפור מקדם העומס מעסיקה גם חברות חשמל בארצות אחרות; לדוגמה נע מקדם העומס באנגליה בשנים 1955 עד 1960 בין 48.2% ל-46.9%, אך אין אפשרות להשוות את הנתונים בארצות שונות בגלל שוני התנאים שבהן.

4. ציוד

החברה מחזיקה ציוד רב בכל אחד ממתקניה. מלבד זאת לרשותה ציוד מכני כבד המשרת בעיקר את עבודות ההקמה של מתקנים חדשים, הרחבת מתקנים קיימים, הפעולם והחזקתם השוטפת. ציוד זה כולל בין היתר גנרטורים, מדחסים, מחפרים, עגורנים, מזלגות הרמה, משאבות, טרקטורים ומכונות גרר לתובלה כבדה.

ל-31.3.1961 גם החזיקה החברה 544 כלי רכב שונים - 397 מכוניות משא מסוגים שונים, 9 אוטובוסים, 114 מכוניות נוסעים ו-24 אופנועים; ו-65 נגררים.

בטיוטה למאזן החברה ליום 31.3.1961 נקוב ערכם הכולל של הציוד, כלי הרכב והנגררים במחיר הקרן שלאחר הפחתה בסך 3,273,400 ל"י בקירוב.

פרק שלישי
מינהל החברה

1. המבנה הארגוני

א. מוסדות החברה

(1) מועצת המנהלים

לפני הפיכת החברה לאיגוד ממשלתי בשנת 1954 נוהלה החברה על ידי מועצת מנהלים, שהייתה מורכבת מ-10 חברים, בכלל זה המנהל הכללי של החברה. המנהל הכללי ו-2 חברי מועצה נוספים היו תושבי הארץ, בעוד יתר החברים היו תושבי אנגליה.

ליום 31.3.1961 מנתה המועצה 13 חברים: המנהל הכללי של משרד הפיתוח המכהן כיושב ראש, המנהל הכללי של משרד האוצר, מי שכיהן בזמן מינויו כמנהל מרכז ההשקעות במשרד המסחר והתעשייה, 6 אנשי ציבור, המנהל הכללי של החברה ושלושה נציגי העובדים (ראה להלן).

(2) המינהלה

לפני הפיכת החברה לאיגוד ממשלתי נוהלו העניינים השוטפים של החברה על ידי המנהל הכללי, שהיה כאמור חבר המועצה והיה אחראי לפניה.

הסדר זה נשאר בתוקפו עד ינואר 1957, כשהחליטה מועצת המנהלים על פי הצעת שר הפיתוח להקים מינהלה בת 7 חברים לניהול העניינים השוטפים של החברה. שלושה מחברי המינהלה הם נציגי העובדים (ראה להלן). המנהל הכללי בפועל של החברה נקבע על ידי המועצה כיושב ראש המינהלה; חבריה מנהלים את יחידותיהם מתוך אחריות כלפי המינהלה.

בישיבה מסוף פברואר 1957 אישרה מועצת המנהלים את חלוקת התפקידים של 7 חברי המינהלה כדלהלן:

המנהל הכללי בפועל - הוטל עליו הניהול הכללי של החברה, לרבות התיאום בין שטחי הפעולה של חברי המינהלה, ייצוג המינהלה הן במועצת המנהלים והן כלפי חוץ, והביקורת הפנימית של החברה. מלבד זאת הוטלו עליו: ענייני כספים ונכסים; חקציב; ואדמיניסטרציה כללית כולל יחסי עבודה.

הממונה על ענייני כוח אדם המטפל גם בייעול, בתקנים, בהדרכת העובדים - הכשרתם והשתלמותם - ובענייני בטיחות.

המנהל המסחרי של החברה המרכז בידיו, מלבד ענייני השירות לצרכנים גם את הנהלת החשבונות והתמחיר.

המנהל הטכני, האחראי להפעלת המתקנים הקיימים של החברה ואחזקתם ולתכנון המתקנים החדשים.

נציג המינהלה במחוז הדרום שהוא גם הממונה על האספקה והאחסנה של החברה בכל הארץ.

נציג המינהלה במחוז הצפון שהוא גם הממונה על התחבורה בכל הארץ ומשתתף בניהול כוח האדם.

הממונה על ביצוע עבודות פיתוח.

חלוקה זו מפברואר 1957 נחשבה בשעתה כזמנית, אך היא נשארה בדרך כלל בתוקפה, פרט לאחריות על ענייני האספקה והאחסנה, שהועברה בקיץ 1959 - עקב מותו של מי שהיה עד אז ממונה על עניינים אלה - לידי הממונה על ענייני כוח אדם. מאז סוף 1959 עושה החברה מאמצים כדי להגיע למבנה ארגוני סופי של ההנהלה. במאי 1960 הקימה מועצת המנהלים ועדה המורכבת מ-5 מביני חברה, לרבות יושב הראש, לבחינת המבנה הארגוני של ההנהלה והתפקידים הבכירים בחברה. בסוף נובמבר 1960 הגישה המינהלה מצדה לוועדה זו הצעה למבנה הארגוני ולהגדרת התפקידים של המוסדות המינהליים והתפקידים הבכירים בחברה. הצעה זאת אינה כוללת את המבנה הארגוני והגדרת התפקידים של משרדי המחוזות ושל השירותים. הוועדה עוד לא סיימה את הדיונים בהצעות אלו.

במאי 1961 מונה מי ששימש עד אז מנהל החברה בפועל של החברה לתפקיד של המנהל הכללי שלה.

ב. השתתפות העובדים במוסדות החברה

נציגי העובדים של החברה משתתפים כאמור הן במועצת המנהלים והן במינהלת החברה. השתתפותם של נציגי העובדים במועצת המנהלים החלה בסוף שנת 1954 עם כניסתה של הממשלה להנהלת החברה. השתתפות נציגי העובדים במינהלת החברה החלה בתחילת שנת 1957: בישיבת מועצת המנהלים של החברה מיום 17.1.1957 הודיע שר הפיתוח, שלפי הסכם עם הסתדרות העובדים יהיו לעובדי החברה שלושה נציגים במינהלת החברה שייבחרו על ידיו מתוך רשימה של מועמדים שעל העובדים להגיש. למעשה הגישו העובדים רשימה של שלושה מועמדים בלבד, שנבחרו בסוף אותו חודש על ידי המועצה הארצית של עובדי החברה; שר הפיתוח סמך את ידו על אותם נציגים והם אושרו ביום 31.1.1957 על ידי מוסדות החברה.

בעוד שלושת נציגי העובדים במועצת המנהלים ממשיכים למלא את התפקידים, שמילאו בחברה לפני היבחרם, שוחררו שלושת נציגי העובדים שבמינהלת החברה מתפקידיהם הקודמים בחברה וקיבלו את תפקידי הניהול הבאים: אחד נתמנה ממונה על ענייני כוח האדם בחברה (לא כולל יחסי עבודה); אחד נתמנה נציג המינהלה במחוז הצפון; ואחד נתמנה ממונה על אגף הביצוע הוא האגף המבצע את עבודות הפיתוח בחברה.

נציגי העובדים נבחרים כאמור על ידי המועצה הארצית של העובדים. תקופת כהונתם לא נקבעה והמועצה הארצית חופשית לבחור בנציגים אחרים במקומם. הנציגים שנבחרו בינואר 1957 ממשיכים לכהן עד עכשיו; כהונתם נמשכה על ידי המועצה הארצית מחדש באוגוסט 1959. הנציגים במינהלה הם חברים במועצה הארצית ומשתתפים בוועד הארצי ובמזכירות הארצית של העובדים, אולם בדעה מיעוט בלבד.

חברת החשמל היא האיגוד הממשלתי היחידי ואף המפעל הראשון בעל היקף גדול בארץ, שבו הונהג שיתוף העובדים במינהלה הפעילה; עם זאת יש לציין, שהרעיון לשיתוף העובדים בהנהלות מפעלים נדון לגבי מפעלים הסתדרותיים בוועידה השמינית של הוועד הפועל של הסתדרות העובדים הכללית ממארס 1956.

ההחלטה לשתף את העובדים במינהלת החברה נחקלה בינואר 1957 בעקבות קשיים שהתעוררו בחברה בשנים הראשונות שלאחר העברתה לבעלות ממלכתית, שחלה ההרחבה הגדולה והמהירה בפעילות החברה. הקשיים, שבלטו במיוחד בתחומי הארגון ויחסי העבודה, חייבו, לדעת הממשלה, הנהגת ניהול קולקטיבי תוך שיתוף העובדים.

אשר לשאלה, אם שיתוף העובדים במינהלת החברה הוכיח את עצמו, ברור שמבקר המדינה יכול לנקוט עליה עמדה רק מהפרספקטיבה המינהלית. ייתכן שאספקטים מינהליים מצדיקים - גם לפי הנסיון בארצות אחרות - את שיתוף העובדים במועצת המנהלים, שתפקידה קביעת מדיניות כללית של המפעל. אולם דבר אחר לגמרי הוא הרעיון, שעובדי המפעל עצמו ייכנסו למינהלה המבצעת של החברה כנציגי העובדים.

ייתכן שנסיבות יוצאות מהכלל מצדיקות גם התיעצות של המוסדות המנהלים של החברה עם נציגות העובדים על צירוף חברים להנהלה; במקרה של חברת החשמל קרוב לוודאי, שהעובדה ששלושה עובדים השתתפו במינהלה על סמך הצעת נציגות העובדים, תרמה במידה ניכרת לשיפור המצב. אולם כיוון שאחד מעקרונות היסוד במינהל הוא, שחברי הנהלה חייבים לפעול אך ורק לפי הדרישות הענייניות הנובעות מצורכי המפעל, לא יהא זה נכון שבמינהלה יהיו חברים שימשיכו להיות שליחי העובדים של אותו מפעל. במקרה הנדון ממשיכים הנציגים כאמור להיות חברים במועצה הארצית של עובדי החברה ונשארים אחראיים כלפי ארגוני העובדים וחייבים למסור להם דין וחשבון על מעשיהם; אחריות זו מקבלת חשיבות יתר לאור העובדה, שעל ארגוני העובדים לאשר את השתייכות הנציגים במינהלת החברה בדרך כלל אחת לשנתיים. מטבע הדברים קשה לנציגים אלה ליישב את האינטרסים של המפעל עם האינטרסים המיוחדים של עובדי המפעל, שאותם הם מייצגים, במיוחד כשגוונים פוליטיים מתבלטים בתוך חבר העובדים.

ג. המבנה הארגוני של החברה

כנספח לדו"ח זה מובא תרשים המראה את המבנה הארגוני הכללי של החברה ליום 31.3.1960.

הביקורת אמנם לא ערכה ניתוח של המבנה הארגוני של החברה, אולם העלתה, שחוסר הגדרת התפקידים של היחידות השונות הביא לידי חילוקי דעות בין יחידות מסוימות על סמכויותיהן ולידי כפילות בכמה משטחי הפעולה של החברה. מלבד זאת אין קיימים בחברה פרט לכמה תחנות כוח, תקני כוח-אדם. באוגוסט 1958 הוחל בעריכת סקר על כוח אדם, על ניתוח עיסוקים ועל המבנה הארגוני של החברה; צעד זה צריך היה להיות אקדמה לעריכת תקנים מבוססים של כוח האדם, אך עד פרסום הדו"ח לא נערכו תקנים כאלה.

2. עובדי החברה ותנאי עבודתם

א. כוח אדם

(1) הטבלה הבאה מראה את התפתחות מצבת העובדים בשנים 1955 עד 1961.

התפתחות מצבת העובדים מ-1.1.1955 ל-1.4.1961

בסיס המדד (100): 1.1.1955

ל-1.4.61		ל-1.4.1960		ל-1.4.1959		ל-1.4.1958		ל-1.4.1957		ל-1.4.1956		ל-1.1.1955		
ב-מס.	%	ב-מס.	%	ב-מספרים	%	ב-מספרים	%	ב-מספרים	%	ב-מספרים	%	ב-מספרים	%	
135.7	327	129.0	311	133.6	322	121.6	293	117.4	283	107.5	259	100	241	המשרד הראשי
122.1	403	116.3	384	119.1	393	119.4	394	108.5	358	102.7	339	100	330	עובדים משותפים*
106.6	2,121	105.9	2,107	107.3	2,134	108.-	2,148	107.6	2,140	104.2	2,072	100	1,989	מחוזות הצפון והדרום
117.2	1,550	106.4	1,407	104.8	1,386	112.4	1,486	123.4	1,631	108.1	1,429	100	1,322	חנות הכוח
113.3	4,401	108.5	4,209	109.1	4,235	111.3	4,321	113.6	4,412	105.6	4,099	100	3,882	

(*) העובדים המשותפים הם עובדי שרותים שונים המשותפים למשרד הראשי ולחנות הכוח חיפה הנמצאת לידו.

הערה: הטבלה מבוססת על נתונים שהומצאו למשרד מבקר המדינה על ידי החברה. בספטמבר 1961 הודיעה החברה, שלפי תוצאות סקר שהיא ערכה, חלו שינויים מסוימים בחלוקת העובדים בין הסעיפים "המשרד הראשי" לבין "עובדים משותפים"; מספר העובדים שבמשרד הראשי ל-1.4.1961 קטן לדברי החברה מהמספר הנקוב בטבלה.

מתוך 4,401 העובדים ליום 1.4.1961 היו 360 מהנדסים.

נוסף על העובדים הקבועים מעסיקה החברה עובדים זמניים, שאינם כלולים בטבלה הקודמת. להלן טבלה המראה את מספר ימי העבודה של העובדים הזמניים בשנים 1955/56 עד 1959/60.

ימי העבודה של העובדים הזמניים

(בשנים 1955/56 עד 1959/60) (*)

ה ש נ ה	מספר ימי העבודה	הממוצע של מספר המועסקים לפי מספר ימי העבודה (על יסוד חישוב של 250 ימי עבודה בשנה לעובד)
1955/56 (**)	146,873	587
1956/57	202,721	811
1957/58	174,536	698
1958/59	163,812	651
1959/60	256,712	1,027

(**) מוחאם ל-12 חודש.

(2) להלן טבלה המראה את הוצאות החברה על שכר עבודה בשנים 1955/56 עד 1959/60, כשהן מחולקות להוצאות שכר לתפעול ולהוצאות שכר לעבודות השקעה; בעוד הוצאות השכר לתפעול כוללות גם הוצאות האחזקה השוטפות, כוללות הוצאות השכר לעבודות השקעה (מיתוח) גם הוצאות שכר בעבור החיבורים לבתים ובעבור עבודות שבוצעו על ידי החברה על חשבון אחרים. הטבלה מראה שחלקו של שכר העבודה להשקעות עלה מ-31.8% בשנת 1955/56 ל-37.2% בשנת 1958/59 וירד ל-35.6% בשנת 1959/60; ואילו חלקו של שכר העבודה לתפעול ירד מ-68.2% בשנת 1955/56 ל-62.8% בשנת 1958/59 ועלה ל-64.4% בשנת 1959/60.

חלוקת שכר העבודה לפי שכר לתפעול ושכר להשקעות

(בשנים 1955/56 עד 1959/60) (x)

ח א ו ר	1955/56 (**)		1956/57		1957/58		1958/59		1959/60	
	באלפי ל"י	ב-%	באלפי ל"י	ב-%	באלפי ל"י	ב-%	באלפי ל"י	ב-%	באלפי ל"י	ב-%
שכר לתפעול	14,361	68.2	14,918	63.5	14,979	63.2	15,858	62.8	18,547	64.4
שכר להשקעות	6,712	31.8	8,586	36.5	8,746	36.8	9,405	37.2	10,240	35.6
ס"ה	21,073	100.0	23,504	100.0	23,725	100.0	25,263	100.0	28,787	100.0

(**) 15 חודש

(3) החברה מעסיקה עובדים קבועים לא רק בייצור החשמל וחלוקתו, אלא גם בעבודות השקעה, כגון הקמת תחנות כוח ותחנות טרנספורמציה. הקמת תחנה נמשכת בדרך כלל מספר שנים ובגמר הקמת תחנה באזור אחד עוברת החברה בדרך כלל להקמת תחנה באזור אחר בארץ. לביצוע תפקידים מיוחדים הדורשים מומחיות בתחום זה מחזיקה החברה במנגנונה עובדים קבועים.

(*) בתאריך פרסום דו"ח זה עוד לא היו בידי החברה הנתונים לשנת 1960/61.

להקמת תחנות הכוח העסיקה החברה עובדים שעבדו במשך תקופות ארוכות. - מעל לשישה חודשים -
ורכשו זכויות ותק בחברה. כתוצאה מכך, בגמר הקמת תחנה - שהקמתה נמשכת כאמור מספר שנים -
ובהעדר בניית תחנה חדשה באותו אזור, נוצר עודף בכוח אדם בעל זכויות ותק. קשיים אלו היו
לחברה במיוחד לאחר גמר הקמת תחנת כוח רדינג ג' בשנת 1956/57. בעקבות קשיים אלו הופעל בסוף
אותה שנה הסכם בין החברה לבין הסתדרות העובדים הכללית בקשר ל"העסקת העובדים במפעל מתהווה";
הסכם זה קובע שאין הוותק בעבודות השקעה מקנה לעובד זמני מעמד של עובד קבוע בחברה.

בתחילת שנת 1957, עם הקמת המינהלה החדשה, החליטה החברה להפסיק קבלת עובדים חדשים, כדי לווסת
את כוח האדם העודף שנוצר במשך השנים. באוגוסט 1957 הוקמה מועצה מרכזית לייעול וחסכון -
מורכבת מנציגי המינהלה ומנציגי העובדים - ולידה הוקמו ועדות יעול בענפי העבודה השונים. בשנת
1959 הוקמה מחלקה להנדסת ייצור. הצעדים שעשתה החברה בשנים האחרונות, כנזכר לעיל, הביאו אמנם
לשיפור מסוים בהפעלת כוח האדם, אך כדי לקבוע באיזון מידה הולם ההיקף הנוכחי של כוח האדם את
הדרישות, יש צורך שהחברה תנהיג תקנים לכוח-האדם (ראה לעיל ע' 15).

ב. תנאי העבודה (x)

(1) תנאי העבודה בחברה נקבעו בחוקת עבודה, שנחתמה לאחרונה בשנת 1951, על סמך הסכם בין החברה
לבין הוועד הפועל של הסתדרות העובדים הכללית והוועד הארצי של עובדי החברה. ההסכם הוא לשנה
והוא מתחדש אוטומטית מדי שנה בשנה תוך שינויים מסוימים מוסכמים בין הצדדים.

החוקה מקיפה את תנאי העבודה של העובד בחברה מקבלתו לעבודה ועד לפרישתו. כל עובד מתקבל
לעבודה לתקופת נסיון שאינה עולה על שישה חודשים. בחברה נהוגים שני דירוגים: האחד למהנדסים
והשני לפועלים ולפקידים. הדירוג למהנדסים מבוסס על ההסכם עם אגודת האינג'נרים והמהנדסים
בארץ. הדירוג לפועלים ולפקידים כולל 10 דרגות; המשכורות לקבוצות אלו ליום 31.3.1961 נעו
מ-68 ל-460 ל"י יסוד, עליהן מתווספות תוספת ותק שנחית העולה משנה לשנה בלא הגבלה של שנים,
תוספת משפחתית המיוחדת לחברה, תוספת יוקר ותוספת לשעות נוספות. התוספות לשעות נוספות לכ-30
העובדים בדרגה הגבוהה ביותר היא קבועה; ליום 31.3.1961 שולמו להם תוספות מ-106 עד 185 ל"י
לחודש.

החל מהשנה השניה לעבודתם משלמת החברה לפקידיה משכורת י"ג; לפועלים - כעבור חמש שנים.

(2) תנאי העבודה שנקבעו בחוקת העבודה משנת 1951 אינם חלים על כ-40 פקידים בכירים של החברה.
משכורתם של העובדים אלה לסוף שנת 1960 נעה בדרך כלל בין 700 ל"י ל-800 ל"י לחודש יסוד
בתוספת דמי תפקיד הנעים בדרך כלל בין 100 ל"י ל-200 ל"י נטו לחודש. מלבד זאת מקבלים עובדים
אלה דמי הבראה יותר גבוהים מהעובדים הרגילים.

(x) הסקירה אינה מתחשבת בשינויים שאושרו בחברה בקיץ 1961 ושבחלקם יש להם תוקף רטרואקטיבי.

(3) מלבד המשכורות, לרבות התוספות שבהן, מקבלים עובדי החברה הטבות שונות, שאינן חורגות בדרך כלל מהמסגרת המקובלת במפעלים דומים. עד ינואר 1953 התנהלה בחברה על פי החוקה קופת תגמולין. בינואר 1954 התקינה החברה תקנות, לפיהן הנהיגה בתוקף רארואקטיבי מ-1.1.1953 במקום קופת התגמולין תשלומי פנסיה לעובדים. מספר מקבלי הפנסיה ליום 31.3.1961 הגיע ל-285. סך כל תשלומי הפנסיה על ידי החברה נעו בין 341,000 ל"י בשנת 1956/57 ל-775,000 ל"י בשנת 1960/61. החברה לא הפרישה הפרשות לקרן פנסיה עד שנת 1959/60; בשנה זו הופרש לעתודה לפנסיה ולפיצויים סך 1,200,000 ל"י ובשנת 1960/61, לפי טיוטת המאזן ליום 31.3.1961, סך 1,600,000 ל"י. על פי החוקה מסיעה החברה על חשבונה באוטובוסים שכורים את העובדים ממקומות ריכוז אל מפעליה וחזור. עובדים, שמקום מגוריהם מרוחק ממקומות הריכוז, החברה מחזירה להם הוצאות נסיעותיהם. הוצאות הנסיעה עלו לחברה בשנת 1958/59 בסך 653,414 ל"י, בשנת 1959/60 בסך 822,004 ל"י ובשנת 1960/61 סך 1,171,000 ל"י בקירוב. לסוג עובדים מסוים מספקת החברה כמוסכם בחוקת העבודה בגדי עבודה. הוצאות החברה לסעיף זה הגיעו בשנת 1958/59 לסך 268,125 ל"י, בשנת 1959/60 לסך 294,142 ל"י ובשנת 1960/61 לסך 332,000 ל"י בקירוב.

(4) החברה מספקת לעובדיה חשמל לצריכה פרטית במחיר סמלי של 0,32 אגורות לקוט"ש לעומת מחיר ממוצע של כ-6,70 אגורות לקוט"ש לצרכן ביתי אחר. מחיר סמלי זה חל על כל כמות של חשמל בלא הגבלה שצורכים העובדים. העובדים רואים באספקת החשמל לשימושם, המתבססת בחלקה על נוהלים שנקבעו לפני יותר מ-25 שנה, חלק מתנאי עבודתם בחברה.

בדיקה שנערכה על ידי הביקורת הראתה, שצריכתו של עובד החברה מגיעה לכדי פי ארבעה בערך מצריכתו הממוצעת של צרכן ביתי אחר. גם אם יובא בחשבון, שבין הצרכנים הביתיים יש כאלה, שצריכתם נמוכה ביותר (תושבי מעברות וכדומה), צריכתו של עובד החברה ודאי לא תקטן מכדי פי שלושה מזו של הצרכנים הביתיים בעלי צריכה רגילה. ההפרש בין הסכום שנחשב מעובדי החברה תמורת כמות החשמל שנצרכה על ידיהם, לבין הסכום שעשוי היה להתקבל בעד אותה כמות על בסיס התעריף הביתי הרגיל, הגיע בכל אחת מהשנים 1958/59 עד 1960/61 למליון ל"י בקירוב.

העדפה מסוימת של העובדים מקובלת גם בחברות חשמל בארצות אחרות, אך ההסדר שנקבע בחברת החשמל לישראל עובר, הן מבחינת הכמות והן מבחינת המחיר, על המתקבל על הדעת ויש לראות בו הגדלת משכורתם של עובדי החברה. מהראוי יהיה להגביל הטבה זאת לגבולות סבירים, הן לגבי כמות הצריכה של החשמל והן לגבי מחירו.

ג. שירותים לעובדים

(1) מטבחים

לשרות העובדים היו ל-31.3.1961 שש קנטינות, הכוללות חדרי אוכל ומטבחים, במקומות הבאים: 3 בחיפה, 2 בתל אביב ו-1 באשדוד. החברה מכסה את ההוצאות להחזקת המטבחים, ציודם, אספקת מים וחשמל. בחיפה משתתפת החברה במחצית השכר של העובדים במטבחים; בדרום מחזיקה החברה על חשבונה עובדי הניקיון למטבחים ומשתתפת בהוצאות המטבחים בתשלומים חודשיים הנעים בין 150 ל"י ל-300 ל"י לכל מטבח.

(2) הלוואות

החברה נותנת לעובדיה הלוואות לשיכון, הנעות בדרך כלל בין 2,000 ל-7,000 ל"י, על פי רוב ברבית של 6%; יתרתן ליום 31.3.1961 היתה בסך 240,000 ל"י בקירוב. בקיץ 1960 התחילה החברה לתת לעובדים בכירים הלוואות לצורכי רכישת מכוניות שנעו בין 7,000 ל-8,000 ל"י כל אחת, ברבית של 6% למשך 6 עד 7 שנים; סה"כ ההלוואות למטרה זו היה 200,000 ל"י בקירוב. ההלוואות בניגוד לאלו הניתנות למשל לעובדי המדינה, אינן צמודות.

מועצת המנהלים של החברה החליטה בקיץ 1961, שבעתיד יהיו ההלוואות לשיכון צמודות.

(3) דירות

לעובדים שבאשדוד בנתה החברה עד יום 31.3.1960 מאה יחידות דירות שהקמתן הסתכמה ב-1,072,000 ל"י. העברת העובדים ממקומות מגוריהם הקודמים למקום עבודתם באשדוד נחלקה בקשיים בגלל סירובם של העובדים לגור באשדוד. לפי דברי החברה, נכנסו עד 31.8.1961 עובדים ל-50 יחידות דירות.

3. רכישת ציוד וחומרים

רכישת ציוד וחומרים בחברה ואחזקת המלאי נמצאות בידי אגף האספקה והאחסנה, פרט לרכישת הציוד הטכני להקמת תחנות כוח חדשות והקשור בזה, הנמצאת בידי האגף הטכני.

א. הזמנת חומרים וציוד

הביקורת טיפלה בעיקר בשאלות הבאות: תכנון ונוהלים לקניות בארץ וביצוען; מסירת הזמנות ייצור ליצרנים מקומיים; וניהול מחסנים כולל השאלת חומרים.

רכישות שבוצעו על ידי אגף האספקה והאחסנה

(בשנות הכספים 1957/58 עד 1960/61)

שנת הכספים	רכישות בדרך קניות		הזמנות מחו"ל	ס"ה רכישות
	בדרך קניות	בדרך הזמנות ייצור		
1957/58	1,963	6,064	9,153	17,180
1958/59	1,830	5,804	6,935	14,569
1959/60	2,485	6,470	4,192	13,147
1960/61	3,809	10,823	(x) 20,264	34,896

(x) כולל הזמנה בסך 20,3 מליון ל"י בקירוב לתחנה חדשה - אשדוד ב'.

היקף המלאי שבטיפולו של אגף האספקה והאחסנה היה לחאריכי המאזן של כל אחת מהשנים 1956/57 עד 1960/61 בסכומים הבאים:

<u>תאריך המאזן</u>	<u>היקף המלאי</u> (באלפי ל"י)
31.3.1957	17,635
31.3.1958	19,249
31.3.1959	16,500
31.3.1960	14,892
31.3.1961	14,565

הביקורת העלתה שבמשך השנים הצטברו עודפי מלאי ניכרים של חומרים וציוד. לפי דברי החברה נעוצה הצטברות מלאי עודף זה בסיבות בטחוניות ובשינויים בשיטות עבודה; אין קיים לא תכנון, הקובע את היקף המלאי לצרכים השונים, ולא דיווח שוטף על מלאי עודף, שנוצר בין היתר כתוצאה משינוי בשיטות עבודה. בשנת 1961 הזמינה החברה יועץ לענייני ניהול ההספקה והמחסנים והפיקוח עליהם. היא גם הודיעה שמאז 1958/59 היא עשתה למען צמצום המלאי; צמצום זה מתבטא בטבלה של היקף המלאי לסוף כל אחת מהשנים 1956/57 עד 1960/61.

הביקורת גם העלתה, שלא הוצאו הוראות נוחל הקובעות את הסמכויות והתפקידים של מנהלי מחלקות לצורך הזמנת החומרים והציוד ואת עדיפותם של מקורות האספקה השונים, כגון ייצור עצמי, הזמנת ייצור בארץ, קניית מוצרים מוגמרים בארץ או בחו"ל. הקניות בשוק המקומי נעשו עד סתיו 1959 בלא תיאום ארצי בין פקידי קניות הכפופים למנהלי המחסנים השונים. בעת הביקורת הקימה אמנם החברה לנסיון מדור קניות ליד הנהלת האגף כדי להגיע לתיאום ארצי של הקניות ולריכוזן על ידי חתימת חוזים לזמן ארוך, אך מדור זה הפסיק לפעול בקיץ 1960 עם העברת מנהלו לתפקיד אחר ומאז שוב אין בחברה יחידה ארצית נפרדת שתפקח על הקניות.

אשר להזמנות לייצור מוצרים בארץ הרי הוצאו בספטמבר 1959, לאחר שהביקורת ניהלה דיונים עם החברה בנדון, בצעד ראשון לתיקון המצב הוראות נוהל למסירת הזמנות לאספקת חומרים ומוצרים. ההוראות קובעות, בין היתר, שיש לבצע את ההזמנות לפי שיטת מכרזים ועל סמך מפרטים מאושרים מראש.

החברה נהגה להשאיל חומרים שברשותה לספקיה או לצרכנים אחרים, בעיקר בקשר לעבודות שהוזמנו על ידה. הביקורת העלתה שלא היו קיימות הוראות נוהל על ההשאלות ושהפיקוח עליהן היה לקוי; במקרים מסוימים עברה תקופה בלתי סבירה עד להחזרת החומרים, ביניהם חומרים שהמסחר בהם בשעת ההשאלה לא היה חופשי, ובמקרים אחרים אף נהפכו השאלות למכירות. הוראות הנוהל מסתיו 1959 קובעות, שהשאלת חומרים שערכן עולה על 1,000 ל"י, טעונה אישור חבר המינהלה הממונה על האגף.

ב. הזמנת ציוד לתחנות כוח

רכישת הציוד הטכני מחו"ל להקמת תחנות הכוח, כגון טורבוגנרטורים ודוודים, נמצאת בטיפולו של האגף הטכני. הציוד לשלוש התחנות שהוקמו מאז שנת 1954 - רדינג ג', אשדוד א' וחיפה ב' - הוזמן בחלקו מגרמניה ובחלקו מארה"ב ומאנגליה.

בהזמנת הציוד, בקביעת התאמתו הטכנית ובצד הכספי של ההזמנות טיפל מטעם החברה בעיקר מנהל האגף הטכני, ששהה זמן רב בגרמניה, ומשרדו. הביקורת העלתה, שעד סוף שנת 1959 לא נקבעו הסמכויות של האגף הטכני, דרכי אישורן של ההזמנות ושיטות הדיווח להנהלה. במועד זה הוחלט על נוהל למסירת הזמנות לאספקת ציוד וחומרים מחו"ל ונקבע, שהזמנות לציוד טעונות חתימתם של המנהל הכללי ומנהל האגף הטכני, ואילו הזמנות לחומרים מחו"ל טעונות חתימתם של המנהל הכללי ומנהל אגף אספקה ואחסנה, או חתימות עובדים שיוסמכו לכך.

הביקורת טיפלה בעיקר בהזמנות ציוד לתחנות הכוח אשדוד א' וחיפה ב', שהוזמן ברובו מגרמניה באמצעות חברת השילומים. הזמנות אלו הסתכמו, לפי נתוני החברה, בשנים 1955 עד 1959 ב-133 מליון מרקים גרמניים (57,000,000 ל"י) בקירוב. הביקורת קבעה, שבקבוצת הזמנות מספק אחד שהסתכמו ב-16 מליון ד.מ. בקירוב, נעשתה ההתקשרות עם הספקים על סמך אומדנים כלליים, בלא שנקבעו מראש ההזמנות על פרטיהן ומחירי הפריטים. הספק התחייב למסור לחברה בין השאר את המחירים הספציפיים של פרטי הציוד לפני ביצוע ההזמנה. נתברר, שלמעשה לא מסר הספק את המחירים ומשלוחי הציוד שסופקו היו מלווים חשבונות כוללים בלבד בצירוף רשימות הציוד וציון משקלו. בהעדר חשבונות מפורטים לא ניתן לקבוע, מה היה המחיר היסודי של כל פריט ואם חלו שנויים תוך כדי ביצוע ההזמנה.

אשר לבדיקה, אם ההספקה, המחירים והחישוב מתאימים לפרטי ההזמנה, סוכם - בהתאם להודעת חברת השילומים להנהלת חברת החשמל מנובמבר 1957 - שבדיקה זו תיעשה על ידי חברת החשמל. הביקורת העלתה, שלגבי ההזמנות, שהסתכמו כאמור ב-133 מליון ד.מ., לא נערכה בדיקת חשבונות על ידי חברת החשמל. בנובמבר 1960 הודיעה החברה למשרד מבקר המדינה על צעדים שהיא עשתה למען בדיקת החשבונות לציוד שסופק בעבר מגרמניה.

4. משק התחבורה

א. ח ה י ק פ ש ל מ ש ק ה מ כ ו נ י ו ת

במשק המכונות של החברה מטפל אגף התחבורה המחולק לשתי מחלקות - אחת במחוז הצפון ואחת במקוץ הדרום (*). בכל אחד משני המחוזות מקיים האגף 2 איגומים למכונות. מלבד זאת מקיים האגף מדור משא כבד הנמצא במחוז הצפון ומשרת את צורכי החברה בכל הארץ ו-3 מוסכים - אחד במחוז הצפון ושנים במחוז הדרום - בהם נעשים התיקונים הדרושים לרכב החברה. חלק מהתיקונים נעשה גם במוסכי הוץ.

מספר העובדים של האגף ליום 31.3.1961 הגיע ל-291, מהם כ-165 נהגים וכ-90 מכונאים ועובדים טכניים אחרים.

(*) סקירה זו אינה כוללת נתונים על חברת החשמל הירושלמית.

לחברה היו ליום 31.3.1961 כאמור (ראה לעיל ע' 12) 544 כלי רכב ו-65 נגררים. כלי הרכב, שנרכשו בתקופות שונות, היו מסוגי תוצרת רבים; כדי להגיע לסטנדרדיזציה צימצמה החברה בחמש השנים האחרונות את רכישת כלי הרכב לסוגי תוצרת אחדים. בשנים אלו נרכשו מכוניות רבות, מהם כ-200 מתוצרת מקומית מדגם ויליס, לאור התישנותם של חלק ניכר מכלי הרכב הקיימים: 100 כלי רכב בקירוב, המהווים כ-18% מכלל הרכב של החברה, הם בגילים בין 12 ל-19 שנה; 190 כלי רכב, שהם כ-35% מכלל הרכב, הם בגילים מ-6 עד 11 שנה ואילו היתר - כ-47% - הם כאמור בגיל עד 5 שנים.

משק המכוניות נועד לספק את דרישות התפעול והפיתוח של החברה. חלק מהמכוניות נהוגות בידי נהגים מקצועיים - ברוב המקרים הם אינם צמודים למכונית מסוימת - ו-155 מכוניות נמצאות בידי פקידים בכירים, כגון מנהלי עבודה, משגיחים, גובים ומהנדסים, שבתוקף תפקידם הוצמדו להם מכוניות.

הביקורת העלתה, שלא תמיד מתנהל על ידי הנהגים רישום תקין על הנסיעות. גם מחזיקי המכוניות הצמודות אינם מקפידים תמיד על דיווח מלא: לא פורטו מטרות הנסיעה ולא צוינו הנסיעות שלא לצורך העבודה. במאי 1960 הונהג הסדר חדש ל-40 מתוך 155 המכוניות הצמודות: העובדים שבידיהם מכוניות אלו הוענק להם מעמד של פקידים נדרשים והוקצבו להם מכסות חודשיות קבועות של קילומטרו" הנעות בין 900 ל-2,600 ק"מ לחודש. לדברי החברה נקבעו המכסות על סמך הנסיון בעבר, אך לאור העובדה שהפקידים הנדרשים לא הוטלה עליהם החובה לדווח על ניצול המכסה, לא ניתן לבדוק, אם המכסות הולמות את הצורך.

הביקורת גם העלתה ליקויים בניהול המחסנים שבמוסכים. במחסנים אלו שהיקפט אמנם אינו גדול, לא הוצאו הוראות נוהל על החזרת ציוד משומש. במחסן אחד לא מתנהלת כרטיסיית מלאי ובמחסן אחר הרישומים שבכרטיסייה מתנהלים בפיגור רב.

ב. ההוצאות והתפוקה של משק החברה

החברה רושמת את ההוצאות הכרוכות בהפעלת משק התחבורה ואחזקתו במרוכז לפי סוגי כלי הרכב השונים. בהוצאות אלו מחייבת החברה בהתאם לתעריפים שנקבעו את יחידותיה שהפעילו את כלי הרכב; החלוקה נעשית על פי חלקה של כל יחידה בכלל שעות הניצול של כלי הרכב.

לשם פיקוח נאות על משק המכוניות של החברה ולשם קביעת מועד חידוש המכוניות רצוי שהחברה תרשום לכל מכונית בנפרד את ההוצאות הכרוכות בהחזקתה והפעלתה, כגון הוצאות על דלק, תיקונים, צמיגים וחלקי חילוף. החברה נוהגת כאמור לרשום הוצאות אלו לפי קבוצות של כלי הרכב ולא לפי כל אחת מהמכוניות.

להלן טבלה המראה את מספר כלי הרכב בשנים 1954 עד 1960/61 ואת מספר הקילומטרים שהמכוניות נסעו בשנים אלו.

כלי הרכב של החברה ותפוקתם בקילומטרים

(בשנים 1954 עד 1960/61)

(בסיס המדד (100): שנת 1954)

ס"ה הקילומטרים שנסעו		מספר המכוניות בסוף השנה		שנה
ב-%	במ"מ	במספר	ב-%	
100	7,010,984	100	390	1954
117	10,221,061	121	471	1955/56 (*)
125	8,760,610	123	480	1956/57
126	8,829,721	131	501	1957/58
140	9,800,000	137	536	1958/59
153	10,700,000	142	554	1959/60
161	11,305,000	139	544	1960/61

(*) 15 חודש (מוחאם)

5. המינהל הכספי

א. הכנת התקציבים

החברה מכינה תקציבי תפעול שנתיים וחוכניות השקעה למתקנים בודדים (projects). באוקטובר 1957 הוקמה מחלקת תקציבים שמתפקידה להכין תקציבים וחוכניות אלו. את תקציבי התפעול ערכה החברה עד שנת 1957 בצורה אומדנים כלליים בלא פירוט מספיק לסעיפים. עם הקמת המחלקה באוקטובר 1957 החל שיפור הדרגתי בתקציבי החברה; בשנת 1959/60 היה התקציב מפורט לתחומי התפעולה של החברה.

תקציבי ההשקעה נערכו גם הם עד שנת 1957 בצורה כללית בלא פירוט מספיק לכל אחת מתכניות ההשקעה. הביקורת שיפלה בעיקר בתקציבים של תחנות הכוח שהוקמו בשנים 1954 - השנה בה הצטרפו נציגי הממשלה להנהלת החברה - עד שנת 1960; בשנים אלו הושקעו בתחנות אלו 150 מליון ל"י בקירוב. הביקורת העלתה שבהקמת תחנת הכוח רדינג ג', שנסתיימה בשנת 1957, לא נערכו תקציבים לפני התחלת הביצוע. התקציבים שנערכו במהלך ההקמה היו מבוססים על אומדנים כוללים בלבד (ראה להלן ע' 31). בהקמת תחנת הכוח אשדוד, שהחלה בשנת 1954, נערך בתחילה אומדן כללי בלבד; רק בשנים 1956/57 ו-1957/58 ערכה החברה תכנית השקעה מחודשת שהיתה מפורטת יותר, אך סוגי השקעה מסוימים כגון הוצאות להרכבת הציוד והוצאות כלליות נשארו בלא פירוט. בהקמת תחנת כוח חיפה ב', שהחלה בראשית שנת 1958, חל שיפור מסוים בהכנת תכניות ההשקעה.

ב. פיקוח תקציבי

(1) החברה לא ערכה עד 1957/58 השוואת הביצוע למעשה אל תקציבי התפעול, שהיתה מאפשרת לה לקבוע באיזו מידה הלמו ההוצאות את התוכניות. ההשוואה בין הביצוע ובין תקציב התפעול לשנת 1957/58 נעשתה באיחור - באוגוסט 1958. מאז 1958/59 נערכים דו"חות השוואה שוטפים על הביצוע לעומת התקציב.

(2) לגבי ההשקעות בתחנות הכוח הנהיגה החברה בשנת 1955 דיווח שוטף על ההוצאות, אך דיווח זה לא איפשר לקבוע באיזו מידה הלמו ההוצאות הממשיות את התקציב ולעמוד על הסטיות וסיבותיהן, במיוחד מפני שקיים היה שוני בין סעיפי התקציב לבין הסעיפים במערכת החשבונות. בשנת 1957 החלה החברה להשוות את הביצוע לתקציב הכולל ובשנת 1958 הותאמו הסעיפים של מערכת החשבונות לאלו של התקציב.

נוסף על הפיקוח התקציבי הכולל ניסתה החברה מאז סוף 1957 לשפר פיקוח זה על ידי הכנת אישורים תקציביים המבוססים על תכנון מפורט. שיטה זו נועדה לשמש להנהלת החברה אמצעי פיקוח על ההוצאות למעשה במסגרת התכניות המאושרות. נתברר, שמאחר שהדיווח לא היה מבוסס על האישורים התקציביים, לא הביאה עדיין שיטה זו להגברת הפיקוח על ביצוע התוכניות. המאמצים של הנהלת החברה לתיקון המצב על ידי הוצאת הוראות מפורטות האחראיות התקציבית טרם נשאו פרי.

ג. הנהלת החשבונות

הנהלת החשבונות הראשית נמצאת במשרד הראשי של החברה בחיפה. עד שנת 1958 לא הונהג בספרי החברה פירוט נאות של החשבונות - ובמיוחד החשבונות של סוגי ההוצאות (כגון שכר עבודה) - במידה הדרושה במפעל בממדים כאלה כדי שהחשבונות יוכלו להוות בסיס לדיווח על ההכנסות וההוצאות. הנתונים בהנהלת החשבונות היו מכוונים בעיקר למטרת החשבונות הסופיים השנתיים. החברה אמנם נהגה לפרט את הנתונים בדו"ח תפעול - שכלל רשימת הכנסות ממכירת הזרם והכנסות אחרות והוצאות תפעול מרוכזות בקבוצות: תחנות כח, מקירת הזרם, חלוקת הזרם, מנגנון המכירה והמשרד הראשי - אך דו"ח זה לא איפשר פיקוח על סוגי ההוצאות, כגון הוצאות שכר עבודה.

מאז אפריל 1958 חל שיפור, כשהחברה החלה להוציא דו"ח דו-חודשי כולל על הוצאותיה, המשקף הן את הוצאות התפעול והן הוצאות אחרות, כשהן מפורטות גם לפי סוגי ההוצאות. דו"ח זה משווה גם את הוצאות התפעול לתקציב ומראה את השינויים ביציאות הממוצעות הכרוכות בייצור החשמל.

באפריל 1958 קיים היה פיגור ניכר בין מועד ביצוע הפעולות לבין מועד הוצאת הדו"ח הנזכר - פיגור שצומצם בהדרגה והגיע עד כדי - $2\frac{1}{2}$ חודשים לדו"ח של חודש פברואר 1959. החברה הזמינה מכוונות חישוב חדישה ועורכת סקר על שיטות הרישום הקיימות לשם שיפורן. משתבר, שיש עדיין מקום לצמצום נוסף של הפיגור בהנהלת החשבונות בהתחשב בעובדה, שכל פיגור כזה גורר פיגור בדיווח מחלקות התמחיר והתקציבים.

החשיבות, שיש בהגשת דו"חות להנהלה במועד מוקדם ככל האפשר, עמד עליה גם מומחה מחו"ל שהוזמן על ידי החברה בקיץ 1958. הוא המליץ על הנהגת שיטת חשבונאות המבטיחה מסירת אינפורמציה עדכנית, כדי לאפשר להנהלת החברה עשיית צעדים כל אימת שיש סטיות בהוצאה הממשית מהתכנית המאושרת.

ד. תמחיר וסטטיסטיקה

החברה מרכזת נתונים סטטיסטיים, בין היתר על ייצור הזרם וחלוקתו בין סוגי הצרכנים, על המחירים הממוצעים לכל אחד מסוגי הצרכנים, על צריכת החשמל ועל פרטים טכניים של מתקני החברה. נתונים אלה מובאים בדו"ח סטטיסטי במספרים מוחלטים ובאחוזים לצורך השוואה אל נתוני התקופה המקבילה בשנים קודמות. הדו"ח מראה גם נתונים מצטברים מתחילת השנה הכספית הנוכחית תוך השוואה לאותה התקופה בשנה הקודמת.

בחברה לא הונהגה עדיין מערכת תמחיר כוללת. בשנת 1960/61 הונהג תמחיר בתחום פעולותיה המסחריות של החברה.

ה. מבדק פנימי

מן הראוי שלחברה בממדיה של חברת החשמל יהיה מבדק פנימי מקיף כיחידה מיוחדת הכפופה להנהלת החברה; המבדק הפנימי ישמש מכשיר בידי ההנהלה לביקורת על קיום הוראותיה ולפיקוח על עבודת החברה לכל פרטיה. המבדק הפנימי יכול למלא את תפקידו רק אם הוא פועל על פי תוכנית וידווח באופן שוטף על ממצאי בדיקותיו (ראה דו"ח שנתי מס. 9 של מבקר המדינה, ע' 44 והלאה).

החברה מקיימת מחלקה לביקורת פנימית המונה כ-30 עובדי. מנהלה של מחלקה זו כפוף אמנם במישרין למנהל הכללי של החברה, כדרוש במבדק פנימי, אך נתברר שרק חלק קטן מעבודות המחלקה הן מתפקידיו של המבדק הפנימי; היא מטפלת בעיקר בתפקידים שיש לראות אותם חלק ממינהל החשבונות של החברה: היא אמנם מבקרת קופות, מחסנים, אינוגטר וחומרים בעבודה, אך חלק ניכר מעבודתה היא מקדישה לניהול כרטסת חו"ז, למעקב אחרי חשבונות חו"ז והתאמתם, ולבדיקתם - לפני ביצוע התשלומים - של חישובי שכר העבודה, של חלק מתביעות הספקים, של החזרות לצרכנים, ושל הוצאות על הרחבת הרשת ועל עבודות המבוצעות על פי הזמנה.

תפקידי המבדק הפנימי בחברה משמשים נושא לדיונים בין החברה לבין משרד מבקר המדינה.

השקעות החברה בתחנות כוח חדשות

החברה השקיעה במתקנים לייצור החשמל והעברתו עד 31.12.1947, לפני קום המדינה, סך 5,694,000 לא"י בקירוב; ועד סוף שנת 1954, עת הצטרפה הממשלה להנהלתה, סך 58,282,000 ל"י בקירוב^(x). השקעות החברה במתקנים אלו עד 31.3.1961 הסתכמו, לפי טיוטת המאזן לאותו יום, ב-305,409,000 ל"י, המהוות 74.2% מכלל נכסי החברה (לפני ההפחתה).

להלן טבלה המפרטת את השקעות החברה במתקנים אלו עד 31.3.1961 (לפני ההפחתה).

השקעות החברה במתקנים

(ראה טבלה בעמוד הבא)

(x) סכום זה אינו מתחשב בשינויי הערך של הלירה הישראלית שחלו במשך השנים.

ההשקעות במחלקי הייצור וההעברה (לפני הפחתה)

(עד 1959/1960)

ה ה ש ק ע ר ת								
ש"ח ל-31.3.1961	1960/61	1959/60	1958/59	1957/58	1956/57	(x)1955/56	עד 31.12.54	
<u>ב א ל פ י</u>								
181,614	13,158	14,413	35,393	30,902	31,170	26,465	30,113	<u>מחלקים לייצור חרס</u> (כולל מחנות בבנייה)
	30,532	5,034	3,742	299	2,667	5,191	5,634	<u>מחלקים לאחסנת חרס</u>
	14,713	1,375	1,631	1,848	1,382	2,909	4,162	מחנות פיתוח טרינספורמציה
	63,019	7,602	8,372	6,925	7,567	8,076	16,202	רשת החובלה
	11,166	2,033	1,539	1,446	999	1,252	2,171	רשת החלוקה
								מונים
123,795	4,365	15,447	10,998	14,236	18,994	19,473	28,169	<u>סלקטוניקציה</u>
		163	483	1,621	1,566	98		
305,409	29,636	29,860	46,391	45,138	50,164	45,938	58,282	ס"ח כ

(x) 15 חודש
(xx) מכוח זה חזר ש"ח ההשקעה בשנת 1959/60 לאחר הפחתה של כ-1,085,000 ל"י, בעיקר של מפעל החברה בנתריום.

ה ע ר ת : הטבלה אינה מתחשבת בשינויים שאלו במשך השנים - במיוחד עד 31.12.1954 - בערך המטבע.

1. תכנון ההשקעות

בתכנון השקעות כאלה צריכה החברה להביא בחשבון שני גורמים חשובים: העובדה שמקבלת ההחלטה על הקמת תחנה חדשה לייצור חשמל ועד להפעלתה של תחנה זו עוברת תקופה של מספר שנים; והעובדה שלאור היקפן הגדול של ההשקעות הדרושות לייצור חשמל נודעת חשיבות מיוחדת לתחזית מבוססת של הצריכה: יכולת ייצור לא מספקת של חשמל תגרום האטה בהתפתחות של המשק הלאומי; מאידך התקנה של תחנה שבעקבותיה ייווצר עודף ביכולת הייצור, תביא להקפאת הון רב ללא צורך. יש אמנם לציין, שמקובל במשק החשמל בעולם להבטיח רזרבה מסוימת ביכולת הייצור - רצוי מ-10 עד 15% מעל לצריכה - כדי להתגבר על תקלות אפשריות בתחנות הכוח.

כפי שנאמר (ראה לעיל ע' 10) הגורם הקובע בתכנון ההשקעות הוא לא הצריכה הכללית של חשמל במשך השנה, כי אם הצריכה בנקודת השיא. בקביעת התחזית לצריכת החשמל מתבססת החברה מצד אחד על המגמות בהתפתחות הצריכה בעבר ומצד שני על חכניות הצריכה המתחייבות מתכניות הפיתוח של ענפי המשק השונים בעתיד.

להלן שתי טבלאות: אחת המראה את ההספק המותקן של תחנות הכוח של החברה שהושג בכל אחת מהשנים 1949 עד 1960/61 ואת היחס בין הספק מותקן זה לבין דרישת השיא השנתית באותן השנים; ואחת המראה את תכנון החברה להספק תחנות הכוח לעומת דרישת השיא המסוערת לשנים 1961/62 עד 1964/65.

היחס בין ההספק המותקן לדרישת המקסימאלית

(1) השנים 1949 עד 1961

שנה	ההספק המותקן של תחנות הכוח בשלב דרישת השיא	הדרישה המקסימאלית (בנקודת השיא השנתית)	עודף או גרעון (-) לעומת ההספק המותקן
1949	99	83	+ 16
1950	99	110	- 11
1951	99	120	- 21
1952	129	137	- 8
1953	179	178	+ 1
1954	229	222	+ 7
1955/56	229	237	- 8
1956/57	249	258	- 9
1957/58	269	276	- 7
1958/59	360	317	+ 43
1959/60	410	357	+ 53
1960/61	410	402	+ 8

(2) השנים 1961/62 עד 1964/65, לפי התכנון

השנה	ההספק המותקן המצופה של התחנות	התפתחות הדרישה המקסימלית המשוערת	עודף לעומת ההספק המותקן
	ב א ל פ י ק י ל ו ס		
1961/62	485	478/460	7 + עד 25 +
1962/63	560	549/526	11 + עד 34 +
1963/64	635	607/583	28 + עד 52 +
1964/65	710	683/659	27 + עד 51 +

הטבלה הראשונה מראה שבעבר היו שנים, שעדיין לא היה בהספק המותקן כדי לכסות את הדרישה המקסימלית - עובדה המסתברת מההתפתחות המהירה שחלה בארץ עם קום המדינה ובשנים הראשונות שלאחר מכן; אך היו גם שנים, שבהן ההספק המותקן עלה על הדרישה המקסימלית. הטבלה השנייה מראה שהחל משנת 1961/62 הגיע החברה לאיזון בין ההספק המותקן לדרישה המקסימלית, ולפי התכנון אף לעודף מסוים.

2. ההשקעות בשלוש התחנות שהוקמו מאז שנת 1954

הטבלה (בע' 28) מראה שהחברה השקיעה עד 31.3.1961, לפי טיוטת המאזן לאותו יום, במתקנים לייצור הזרם, סך 181,614,000 ל"י; השקעות אלו מתחלקות לתחנות הכוח הבאות:

התחנה	סכום ההשקעה (באלפי ל"י)
חיפה א'	3,576
רדינג א', ב', ג'	56,937
אשדוד	63,314
אילת	346
תחנות שטרם הופעלו	57,441
	<u>181,614</u> ס"ה

בתחנות שהוקמו בשנים 1954 עד 1960/61 - רדינג ג', אשדוד וחיפה ב' (תחנה שבמועד כתיבת דו"ח זה טרם הופעלה במלואה) - הושקעו עד 31.3.1961 150,000,000 ל"י בקירוב.

תחנת הכוח רדינג ג' הוקמה על ידי החברה באזור חל אביב; היא בעלת יכולת של 40,000 קו"ט. יחידות הייצור לתחנה זו הוזמנו בארה"ב בשנת 1951 ואילו הבנייה החלה בשנת 1954, כעאיקה שר הפיתוח את מיקומה של התחנה.

בהקמת תחנת הכוח אשדוד, המורכבת מ-3 יחידות בעלות כוח הספק של 50 אלף קו"ט כל אחת, הוחל בתחילת 1955 והיא נסתיימה בסוף 1959. ההשקעה הכוללת הכרוכה בהקמת התחנה הסתכמה ב-63 מליון לירות בקירוב - כ-14 מליון ל"י בעבודות הבנייה, כ-37 מליון ל"י בציוד והרכבתו וכ-12 מליון ל"י בהוצאות כלליות ורביית.

בהקמת תחנת כוח חיפה ב', שמהיה מורכבת משתי יחידות בעלות הספק של 75,000 קו"ט כל אחת, הוחל בשנת 1958. היחידה הראשונה הופעלה באביב 1961, ואילו היחידה השנייה תופעל, לפי המתוכנן, בשנת 1962. ההוצאות הכרוכות בהקמת התחנה - בנייתה והרכבתה - יסתכמו, לפי חישובי החברה, ב-52 מליון ל"י - להוציא רבית. עד סוף מארס 1961 הסתכמו ההוצאות, לפי דיווח החברה, ב-48,3 מליון ל"י בקירוב - עבודות בנייה כ-11,7 מליון ל"י, ציוד והרכבתו כ-31,4 מליון ל"י והוצאות כלליות כ-5,2 מליון ל"י.

(א) בניית תחנות כוח כאלה מהרצוי שתבוצע על סמך תכנון כולל, מלא ומפורט מראש. הביקורת העלתה, שתכנון כזה לא היה בשום תחנה משלוש התחנות שהוקמו בשנים 1954 עד 1960/61. יש אמנם לציין, שגורמים אובייקטיביים הקשו על הכנת תכנון מפורט מראש; מיקומה של תחנת הכוח רדינג ג' נקבע כאמור רק בתחילת שנת 1954; התכנון היסודי של התחנות הוכן בעיקרו על ידי ספקי הציוד בחו"ל והחברה היתה תלויה אפוא במידה רבה בספקים אלה, דבר שחייב אותה, לדבריה, לגשת לביצוע הקמת התחנות, במקביל לקבלת התכנון מהספקים, שלבים שלבים, כדי לא להפסיד זמן. גורמים אלה הביאו לידי שינויים רבים וניכרים בתוכניות העבודה וביצוען ואגב כך גם להוצאות נוספות ניכרות.

החברה הודיעה בראשית שנת 1961, שבהקמת תחנות כוח בעתיד היא תשתדל להפריד בין הגופים המתכננים את תחנות הכוח לבין ספקי הציוד.

(ב) עבודות בהיקף גדול כל כך מהרצוי היה למסור אותן על סמך מכרזים. הביקורת העלתה, שבתחנת הכוח רדינג ג' ובתחנת הכוח אשדוד א' - פרט למקרים בודדים בסוף הקמתה - לא הוצאו על ידי החברה מכרזים וביצוע עבודות הבנייה נמסר בעיקר לסולל בונה. החברה מנמקת מסירת העבודה לקבלן זה בטענה, שבאותה תקופה לא היה קבלן אחר שמסוגל היה לבצע עבודות כאלה בהיקף, בטיב ובזמן הדרוש. העדר תכנון כולל, מלא ומפורט מראש אמנם הגביל במידה מסוימת הוצאת מכרזים כוללים לפני ביצוע העבודות, אך העובדה שבינתיים נצטבר ידע ונסיון אצל הקבלנים בארץ איפשרה, לדעת הביקורת, הוצאת מכרזים על עבודות הבנייה של התחנה באשדוד.

החל מסוף שנת 1957 הוציאה החברה מכרזים להקמת התחנות. מכלל המכרזים שהוצאו על הקמת תחנת הכוח חיפה ב', בדקה הביקורת, בין היתר ארבעת המכרזים העיקריים בהיקף כולל של כ-3,25 מליון ל"י. נחברר, שעל פי מכרזים אלו, שהיו אגב מכרזים פומביים, נמסרו העבודות לסולל בונה, אף כי הצעותיה בשלושה מכרזים אלו - האחד ב-1958 והשניים ב-1960 - לא היו הזולות ביותר. לאחר קבלת ההצעות ניהלה החברה משא ומתן עם הקבלן כדי להוזיל את מחירי הצעותיו ולהחאימם לאלו של המציעים הזולים. את מסירת העבודות לקבלן זה מנמקת החברה במקרה אחד בכך, שהוא היחיד המסוגל לבצע אותן בטיב ובהיקף הדרוש, ואילו במקרים אחרים היא טוענת שבזמן מסירת העבודה, כבר ביצע קבלן זה עבודות מסוימות במקום, ועל כן אין לפצל את האחריות לביצוע העבודה בין קבלנים שונים במקום; שכנותו של קבלן אחר עשויה היתה לגרום הפרעות לסולל בונה וקשיים גם לחברה עצמה.

במאי 1961 הוציאה החברה מכרז פומבי על עבודות הבנייה הכרוכות בהקמת תחנה חדשה - אשדוד ב' - שתהיה מורכבת משתי יחידות בעלות הספק של 75,000 קו"ט כל אחת. במכרז זה הוגשו ארבע הצעות, שלוש שנעו בין 2,5 ל-2,67 מליון ל"י ואחת שהסתכמה ב-2,13 מליון ל"י בקירוב. גם במקרה זה החליטה הנהלת החברה ב-21.6.1961 למסור את עבודות הבנייה לסולל בונה, שהציעה מחיר של 2,54 מליון ל"י. החברה החליטה למסור את העבודה לקבלן זה, כשהסכים, לאחר משא ומתן, להוזיל את הצעתו המקורית ב-200,000 ל"י. החברה מנמקת החלטה זו בכך, שהקבלן שהגיש את ההצעה הזולה ביותר, לא יהיה מסוגל לגמור את העבודה במועד הדרוש, כיוון שחסר הוא ציוד מתאים, כוח אדם מקצועי ונסיון בעבודות מהסוג שיש לבצען בתחנת הכוח הנזכרת.

שמירה קפדנית על עקרונות המכרזים חיונית, כפי שצוין בדין וחשבון השנתי מס. 9 של מבקר המדינה (ע' 260), לא רק כדי לשמור על עקרון ההגינות כלפי המשתתפים במכרז אלא גם כדי למנוע שהקבלנים המקופחים יימנעו בעתיד מלהגיש הצעות מבוססות למכרזים.

לאור העובדה שהחברה פסלה את המציעים הזולים יותר מחמת ספיקות בכושר יכולתם לבצע את העבודה, רצוי לדעת הביקורת, שהחברה תעבור לשיטת מכרזים מצומצמים, בשתפה בהם רק אותם קבלנים המסוגלים לדעתה לבצע את העבודה בהיקף, בטיב ובזמן הדרוש. השיקול הקובע במכרזים אלו יהא אפוא המחיר המוצע בלבד. הסדר מקביל קיים גם במסירת עבודות ממשלתיות בעקבות החלטת הממשלה משנת 1957 על סמך הדין וחשבון של הוועדה הבינמשרדית לקביעת סדרי מסירת עבודות הממשלה לקבלנים.

בעקבות הביקורת הודיעה החברה, שהמינהלה החליטה באוגוסט 1961 "שמכרזים על עבודות בעלות היקף ניכר, הדורשות כושר ביצוע מסוים, יימסרו בעתיד בשיטת מכרזים סגורים".

(ג) הביקורת בדקה במיוחד את בניית התחנה באשדוד. למסירת העבודה לסולל בונה לא קדם, כאמור, מכרז. מאחר שלפי דברי החברה לא הגיע עדיין בעת מסירת העבודה התכנון של התחנה למצב, שיאפשר מתן פירוט העבודות לקבלנים מראש, נחתם בפברואר 1955 הסכם כללי עם סולל בונה, שקבע רק את הבסיס לקביעת מחירי העבודות שעליה לבצע - בתנאי קבלנות או כ"עבודות רג"י בביצוע הקבלן": בעבודות המבוצעות בקבלנות על הקבלן לבצע את העבודה בהיקף שנקבע מראש על בסיס מחירים מוסכמים לכל יחידה ויחידה, ואילו בעבודות המבוצעות על פי שיטת "רג"י בביצוע הקבלן" מבצע הקבלן באמצעות פועליו את העבודות על חשבון החברה בלא שנקבעים המחירים מראש. ההסכם לא ציין את היקף העבודות מכחינה הנדסית, טכנית, וכספית, ולא כלל התחייבויות הקבלן לביצוע העבודות ומועדי ביצוען; לא נקבע בו אילו עבודות יבוצעו בקבלנות ואילו עבודות יבוצעו כעבודות רג"י בביצוע הקבלן.

בגלל האופי הכללי של הסכם זה נחתמו בעקבותיו הסכמים בודדים על כל עבודה ועבודה שסולל בונה ביצעה בקבלנות. נחברר, שבמקרים אחדים נחתמו הסכמים אלו אחרי ביצוע העבודה ועל פי חשבונות שהוגשו על ידי הקבלן. לגבי עבודות רבות שבוצעו בקבלנות, לא נקבע בהסכמים, אם המחיר כולל עבודות לוואי שונות; במספר הסכמים צוין מחיר ליחידת עבודה בלבד בלא שנקבעה כמות העבודה שעל הקבלן לבצע. נתעוררו חילוקי דעות בין החברה ובין הקבלן והחברה נאלצה להתפשר אתו בשלמה סכומים ניכרים. מלבד זאת נחברר, שחשבונות הקבלן לא רוכזו לפי ההסכמים שלהם הם מתיחסים; לא סוכם סך כל התשלומים המתיחסים לכל אחד מההסכמים ולא נקבעו סטיות התשלומים מהמוסכם.

לדעת החברה הביאה הנהגת שיטת המכרזים מאז סוף 1957 לשיפורים בעבודתה ולקימוצים.

פרק חמישי
החברה וצרכניה

1. תעריפים

(א) מדיניות קביעת המחירים של שרות ציבורי חיוני, כגון חשמל, שונה ממדיניות קביעת המחירים של מצרכים ושרותים אחרים. בשים לב לאינטרס המיוחד של המדינה בקיום השרות החיוני במחיר מקבל על הדעת ובשים לב לעובדה שמתן שרות זה כרוך בדרך כלל בזכות בלעדית (קונצסיה), מבטיחה המדינה לעצמה השפעה על קביעת המחירים לשירות זה.

(ב) הסמכות לקבוע את מחירי החשמל שניתנה בחקופת המנדט לפי התנאים שבזכיון לנציב העליון, נמצאת כעת בידי שר הפיתוח. הזכיון שהוענק לחברת החשמל לא"י קבע שתעריפי החשמל לא יעלו על מחירי שא מסוימים, מודרגים לפי סוגי השימוש הבאים: צריכה לצורכי תאורה ביתית; לצורכי האורת. רחובות; לצורכי אספקת מים; לצרכי השקייה; ולצורכי תעשייה. לשימוש החשמל להשקייה ולתעשייה נקבע מחיר השיא הנמוך ביותר; לשימוש חשמל לתאורת רחובות ולאספקת מים נקבע מחיר שיא גבוה יותר ב-25%, ואילו לשימוש ביתי נקבע השיא הגבוה ביותר - 150% מעל לזה שנקבע להשקייה ולתעשייה.

יחד עם זאת קבע הזכיון שבמידה שיחולו שינויים מרחיקי לכת בערך המטבע או בגורמים כלכליים אחרים, יהיה חייב הנציב העליון להיענות לבקשת החברה ולהעלות את התעריפים לפי הערכתו הוא מעל לשיאים הנ"ל. בהערכה זו על הנציב העליון להתחשב בכך, שההכנסות ממכירת החשמל יאפשרו לחברה - אחרי הפרשה לקרן שמורה, לפחת ולאמדת יוציה של ההון לפי שיעורים שנקבעו בזכיון - לחלק דיבידנדה של לפחות 8% אחרי נכוי מס הכנסה. הזכיון גם קבע הסדרים שלפיהם הריווח של בעלי המניות על השקעותיהם לא יעלה מעל ל-15%.

(ג) בתעריפי החברה חלו במשך שנות קיומה שינויים בהשפעת גורמים ושיקולים שונים; המחירים הממוצעים של החברה בשנת 1954, השנה בה היא נהפכה לאיגוד ממשלתי, היו כדלהלן (באגורות לקוט"ש): להשקייה - 1.9; לאספקת מים - 2.49; לתעשייה - 2.5; לשימוש ביתי - 4.74; ולשימוש מסחרי - 5.12 (*). המיון לסוגי צריכה אלה הונהג על ידי החברה עוד בשנים שלפני קום המדינה.

(ד) ביולי 1954 מינה שר הפיתוח ועדה צבורית שהיתה מורכבת ממספר נציגי ציבור ואנשי כלכלה, ושמטפקידה היה "לבחון את תעריפי החשמל הקיימים ולייעץ על התאמת התעריפים הקיימים לשנויים שחלו בשנים האחרונות במשק הישראלי, על היחס הנכון במחיר היחידה בין תעריף לתעריף לסוגי הצרכנים השונים, ועל השנויים שיש להכניס בתעריפים בהתאם לכך".

(*) עם רכישת חברת החשמל והשרות הציבורי לירושלים בשנת 1954 הוחאמו תעריפי חברה זו לתעריפי חברת החשמל לא"י החל מ-1.8.54; ההתפתחויות שחלו מאז בתעריפי חברת החשמל לא"י השפיעו באופן מקביל על תעריפי חברת החשמל הירושלמית.

על סמך הדיונים המליצה הוועדה בדצמבר 1955 בין היתר על עקרונות כלליים לבניית התעריפים:

(1) את התעריפים יש לבסס על חלקו של כל סוג צריכה מכלל היציאות לייצור האנרגיה החשמלית, לחלוקתה ולמכירתה;

(2) ביציאות יש לכלול: הוצאות הפעלה והחזקה, לרבות הוצאות דלק והפרשות לקרנות סוציאליות; פחת לפי מחיר רכישה מחדש (עם הערה שבזמן מעבר יש להשאיר את השיטה הנהוגה, ז.א. פחת לפי מחיר הקרן); ותמורה על ההון המושקע בחברה.

(3) בהטלת יציאות אלו על סוגי הצריכה יש לנהוג כדלהלן:

(א) ההוצאות המשתנות באופן יחסי לצריכה, בעיקר הוצאות דלק, יש לחלק באופן יחסי לצריכתו של הצרכן.

(ב) ההוצאות הקבועות, שאינן משתנות באופן יחסי לצריכה, כגון הוצאות הכרוכות במתקנים - פחת וריבית - והוצאות להחזקת מתקנים, ישאו אותן ציבור הצרכנים הביתיים והמסחריים על בסיס השיא השנתי של צריכתם; לעומת זאת ציבור הצרכנים המשמשים בחשמל לצרכי תעשייה והשקיה ישאו רק בהפרש בין ההוצאות הקבועות הנזכרות לפי השיא השנתי הקולל לבין אלה שלפי השיא השנתי של הצריכה הביתית והמסחרית.

(ג) ההוצאות לצרכן, היינו הוצאות על קריאת מונים, הכנת חשבונות, גבייה וכו', יהיו בלי קשר לצריכתו ולביקושו של הצרכן. הצרכן ישא בהוצאות אלו בדרך כלל בתורה חסלום קבוע.

(4) הוועדה גם המליצה: יש לכלול במערכת התעריפים סעיף דלק המרשה לחברה להתאים את מחיר קוט"ש אוטומטית לשנויים במחיר הדלק; יש לעודד במידת האפשר הפחתת ביקוש הצרכנים בשעות השיא; ויש להגביר צריכה בשעות הלילה ולשפר על ידי כך את מקדם העומס.*

(ה) עקרונות אלה עמדו, לדברי החברה, לעיניה עוד לפני קביעתם על ידי הוועדה הצבורית והגשמתם היא המטרה אליה שואפת החברה, אך ביצועם המידי והמלא היה מביא להעלאה בעיקר של התעריף לצורכי השקיה.

באביב 1956 מינה שר הפיתוח ועדה שהייתה מורכבת מעובדי מדינה ובראשם המנהל הכללי של משרד הפיתוח, לבדיקת תעריפי החשמל, שמתפקידיה היה להמליץ על תעריפים חדשים לסוגיהם על יסוד הצעותיה של חברת החשמל ועל יסוד הדו"ח של הוועדה הצבורית הנ"ל.

(*) LOAD FACTOR (ראה לעיל ע" 10).

ועדה זו הגישה בספטמבר 1956 דין וחשבון, הכולל הצעה לשינויים בהעריפי החשמל. הצעה זו מבוססת על ניתוח מפורט של כל הגורמים הקובעים את מדיניות העריפי החשמל, הן מבחינת החברה והן מבחינת השיקולים הממלכתיים בחלוקה נטל העריפים בין סוגי הצרכנים השונים.

תעריפי החשמל החדשים, ששר הפתוח אישר אותם ב-25.11.1956 וב-21.1.1957, עדיין לא תואמים במלואם את העקרונות שהותוו על ידי הוועדה הצבורית. הם נשארו בתוקפם, פרט לשינויים קלים שהוכנסו בהם מפעם לפעם ופרט לשינויים שחלו לגבי תוספת יוקר הדלק (ראה סעיף ח').

(ו) התעריפים נקבעו כאמור לפי קבוצות צריכה: שימוש ביתי; שימוש מסחרי; שימוש תעשייתי; שימוש לאספקת מים (לערים); ושימוש להשקייה.

הטבלה הבאה מראה את כמויות החשמל שסופקו על ידי החברה בכל הארץ, כולל ירושלים, בשנים 1955/56 עד 1960/61 לפי סיווג זה (*).

אספקת החשמל לצרכנים לסוגיהם
(בשנים 1955/56 עד 1960/61)

1960/61		1959/60		1958/59		1957/58		1956/57		1.1.55-31.3.56		סוג הצריכה
ב-%	באלפי קוט"ש	ב-%	באלפי קוט"ש	ב-%	באלפי קוט"ש	ב-%	באלפי קוט"ש	ב-%	באלפי קוט"ש	ב-%	באלפי קוט"ש	
25.3	476,826	24.5	403,427	24.3	352,036	23.8	284,547	26.1	288,660	29.4	378,504	שימוש ביתי
10.8	203,283	10.9	178,862	11.1	161,479	11.2	133,160	11.5	127,156	12.7	162,923	שימוש מסחרי
36.4	687,277	34.5	568,446	32.1	465,450	33.8	403,895	31.6	349,996	29.3	376,509	תעשייה
5.8	109,643	6.7	111,031	7.-	102,123	7.6	90,188	7.9	87,506	7.5	96,219	הספקת מים
21.7	408,973	23.4	384,966	25.5	369,666	23.6	281,534	22.9	253,090	21.1	271,208	השקייה
100	1,886,002	100	1,646,732	100	1,450,754	100	1,193,324	100	1,106,408	100	1,285,363	ס"ה

הטבלה הבאה מראה את ההתפתחות במספר צרכני החברה לסוגיהם לסוף כל אחת מהשנים 1955 עד 1960/61.

מספר הצרכנים לסוגיהם
(בשנים 1954/55 עד 1960/61)

ב-31.3.61	ב-31.3.60	ב-31.3.59	ב-31.3.58	ב-31.3.57	ב-31.3.56	ב-31.3.55	סוג הצריכה
498,514	461,460	417,703	378,754	345,334	316,431	281,287	שימוש ביתי
65,336	61,541	57,406	53,632	49,870	46,631	43,154	שימוש מסחרי
15,346	14,515	13,607	12,779	12,045	11,685	11,267	תעשייה
619	587	558	535	521	510	473	הספקת מים
2,263	2,171	2,084	2,006	1,923	1,820	1,715	השקייה
582,078	540,274	491,358	447,706	409,693	377,077	337,896	ס"ה

(*) יש לציין שלחלק מהחשמל המיוצר על ידיה זקוקה החברה לייצור ולצריכה עצמית; חלק אחר אובד בזמן העברת החשמל וחלוקתו. חלקים אלה נעו בחמש השנים האחרונות בין 14.2% ו-17.5% מכלל הייצור. בזה מוסברים ההפרשים בין טבלה זו לבין הטבלה בעמ' 10.

הטבלה הבאה מתארת את השתלשלות המחירים הממוצעים השנתיים לקוט"ש שנחשבו על ידי החברה מסוגי הצריכה השונים בשנים 1955/56 עד 1960/61, לפי התעריפים שהיו בחוקף באותה תקופה (כולל הוספת יוקר הדלק - ראה להלן).

(x) מחירי החשמל לפי סוגי הצריכה

בשנים 1955/56 עד 1960/61
(בסיס המדידה (100): שנת 1955/56)

השקיה		אספקה מים		העשיה		מסחרי, מוסדות מחנות וכו'		ביתי		חשמל לשימוש
השינוי באחוזים	מחיר באג'	השינוי באחוזים	מחיר באג'	השינוי באחוזים	מחיר באג'	השינוי באחוזים	מחיר. באג'	השינוי באחוזים	מחיר באג'	ב ת ק ו פ ה
100	1.88	100	2.58	100	2.48	100	5.28	100	4.95	1.1.55 - 31.3.56 (א*)
101	1.90	104	2.69	102	2.54	112	5.90	108	5.34	1.4.56 - 21.3.57
122	2.30	132	3.42	113	2.81	161	8.52	140	6.93	1.4.57 - 31.3.58
132	2.49	139	3.59	128	3.17	161	8.53	139	6.88	1.4.58 - 31.3.59
132	2.48	139	3.60	123	3.04	162	8.55	135	6.67	1.4.59 - 31.3.60
129	2.42	138	3.57	117	2.89	157	8.28	127	6.27	1.4.60 - 31.3.61

(x) המחירים אינם כוללים שכר שימוש במונים, הנחות וכו'.

(א*) 15 חודש.

(ז) מאז 1956/57 עורכת החברה בחזילה כל שנה, על סמך המלצת הוועדה הציבורית, אומדנים של חלוקת היציאות לפי סוגי הצרכנים. כדי לאפשר בדיקה, אם האומדנים הולמים את עקרונות הוועדה, היה לדעת הביקורת על החברה להגדיר את מרכיבי היציאות המשפיעים השפעה ניכרת על אומדנים אלו, כגון התמורה על ההון; הפחתה; קהנות; והפרשות.

(ח) גורם חשוב ביציאות החברה לייצור החשמל מהווק מחיר הדלק; היציאות לדלק מגיעות לכשליש היציאות לייצור החשמל. העקרון המקובל בעולם הוא שהמחיר לקוט"ש לצרכן מותאם באופן שוטף למחיר, שהחברה משלמת בעד הדלק שהיא צורכת לייצור החשמל. עקרון זה הובא בחשבון גם על ידי חברת החשמל לא"י בקביעת תעריפיה עוד בזמן מלחמת העולם השנייה. הוועדה הציבורית שמונתה על ידי שר הפיתוח המליצה בדו"ח שלה משנת 1955: "בשים לב למשקלו של מחיר הדלק בהוצאות הייצור של החברה, לכלול במערכת התעריפים סעיף דלק המרשה לחברה להתאים את מחיר הקוט"ש אנטומית לשינויים במחיר הרשמי של הדלק כנהוג ברוב הארצות".

גם הוועדה משנת 1956 קיבלה המלצה זו, כיוון שמחיר הדלק אין לחברה שליטה עליו וכי במקרה של עליית המחיר חייבת החברה לקבל פיצוי מדי על ידי הגדלת הכנסותיה.

בנובמבר 1956, כשאישר שר הפיתוח תעריפים חדשים, הוא קבע "שתוספת יוקר הדלק תעלה או תרד בשיעור של 0.4 פרוטה לכל קוט"ש החל מתאריך שינוי במחיר הדלק לכל עלייה או ירידה במחיר הרשמי של הדלק ב-1 ל"י לטונה, וכן באופן יחסי לשינון מחיר הדלק".

בעת מבצע סיני חלה עלייה גדולה במחיר הדלק ולסוף שנת 1956 הוא נע בין 55 ל-55 ל"י לשונה לעומת כ-32 ל"י, המחיר הממוצע באותה שנה (ראה טבלה בע' 49). בעקבות עלייה זאת, הגדילה החברה בינואר 1957, באישור שר הפיתוח, את תוספת יוקר הדלק במידה ניכרת על התעריף הביתי והמסחרי ובמידה מצומצמת על התעריף לתעשייה ולהשקיה. בשנים 1956/57 ו-1957/58 קיבלה החברה מהאוצר סך 7 מליון ל"י לכיסוי הפרשים במחיר הדלק, שלפי חישוביה לא כוסו על ידי תוספת יוקר הדלק, בעיקר התוספת על התעריף לתעשייה ולהשקיה. מאז 1957 לא שונתה תוספת יוקר הדלק, פרט לכמה שינויים קלי ערך, למרות שבחקוקה זאת חלה ירידה ניכרת במחיר הדלק והוא הגיע, לפי חישובי החברה, בשנת 1959/60 ל-30,8 ל"י לשונה; אך יש לציון שבשנים אלו לא קיבלה החברה כל תשלום מהאוצר לכיסוי הפרשים במחיר הדלק.

החברה מסבירה את אי-התאמת תוספת יוקר הדלק המוגדלת להורדת מחירי הדלק כפיצוי על חוסר שינוי בתעריפים הבסיסיים בעקבות העלייה בשער העבודה ובהוצאות הכלליות. מאחר שתוספת יוקר הדלק מיועדת לכיסוי הפרשים במחיר הדלק, יש לדעת הביקורת לייעד אותה לטטרם זו ולא לכיסוי שינויים אפשריים של מרכיבים אחרים של יציאות החברה לייצור החשמל.

(ט) ב-1.4.1960 נכנסו לתוקפם באישור שר הפיתוח תעריפים חדשים ותוספת יוקר הדלק נכללה מאז בתעריף הבסיסי. לגבי העתיד קבע שר הפיתוח, שבמידה שמחיר הדלק יעלה או ירד בעתיד בשיעור של 5 ל"י לשונה או יותר, יועלו או יורדו מחירי החשמל לפי התעריפים החדשים בשיעור שיאפשר גם הוא על ידו.

2. תשלום המזמינים להרזבת הרשת

מלבד התשלום שהחברה גובה מצרכניה על פי התעריפים בקשר לצריכת החשמל השוטפת, היא גם גובה תשלומים חד פעמיים מהמזמינים ממנה חיבורים לרשת החשמל. עבודות החיבורים לרשת מתחלקות לפי אופיין והיקפן לשני סוגים עיקריים: חיבורים שניתן לבצע בלא לשנות את הרשת - במקומות בהם קיימת רשת בעלת מתח מתאים לדרשות המזמין; וחיבורים שביצועם כרוך בהתקנת רשת חדשה או בהתאמת הרשת הקיימת - במקומות בהם אינה קיימת רשת בעלת מתח המתאימה לדרשות המזמין.

השאלות הישורות בהסדרים של גביית השללמים, המוטלים על ידי החברה על מזמינים חיבור לרשת או הרחבתה, אינן נושא לדיונים מקיפים בין משרד מבקר המדינה לבין החברה והנהלת משרד הפיתוח. עוד במאמר 1960 הצביע מבקר המדינה על הצורך להסדיר עניין זה על ידי הכנסת תיקונים בזכיון החברה בדרך של חקיקה בכנסת.

בתשובתו מאפריל 1960 על מכתבו של מבקר המדינה הודיע שר הפיתוח על הסכמתו להצעותיו של מבקר המדינה ועל נתינת הוראה לתכין את התיקונים הדרושים בזכיון של החברה ובנוסף התקנות.

במחצית הראשונה של שנת 1959 ערך השרות לביקורת המשקיות שבמשרד מבקר המדינה בדיקה מינהלית בחברה, שעמדה בין היתר על דרכי המגע של היחידות השונות של החברה עם הצרכן. תוצאות בדיקה זו היו נושאים לדיונים מקיפים עם החברה, שהודיעה במכתב מיוני 1960 על החיזונים שהיא עושה כתוצאה מהביקורת. ביולי 1960 הגיש משרד מבקר המדינה לחברה דו"ח מסכם על תוצאות הביקורת.

הנושאים העיקריים של הביקורת היו הנוהלים וההסדרים של החברה במגע לצרכן, המתייחסים בין היתר להזמנת העבודה לחיבורים לבתים ולהזמנת אספקת חשמל לצרכן הביתי והמסחרי. הביקורת המליצה על פישוט התהליכים, במיוחד על ידי הקטנת מספר הטפסינשזייב המזמין למלאם.

לאחר שהביקורת העלתה, שהנוהל של חתימת המזמין על הזמנת העבודה לחיבורים לבתים ושל הטיפול בצרכנים הפונים בבקשה לאספקת חשמל שונה מאזור לאזור, הודיעה החברה שהיא תנהיג הסדרים חדשים וטפסים משולבים בשלושת המחוזות - הסדרים המתחשבים בהמלצת הביקורת.

גם הנוהלים לקבלת פקדונות מהצרכנים להספקת חשמל (ראה להלן ע' 43) אוחדו לפי המלצת הביקורת, בשלושת המחוזות, אחרי שהביקורת העלתה שבניגוד לשאר המחוזות, לא קיבלו הצרכנים באזור ירושלים רבית על פקדונות אלה, דאגה החברה גם מבחינה זו לאחידות בין המחוזות. היא גם הנהיגה במחצית השנייה של שנת 1960 טפסים חדשים של חשבוניותיה, הממלאים את הפקידם.

חשומת לב מיוחדת הוקדשה על ידי הביקורת לטיפול בפיגורי הצרכנים בתשלומיהם ולפעולות שנוקטת החברה בעקבות פיגורים כאלה. נתברר שבמחוז הצפון ובאזור ירושלים נשלחו אל הצרכנים המפגרים בתשלומיהם התראות ובמידה שהצרכנים המשיכו לפגור בתשלום, הפסיקה החברה, לאחר התראה נוספת, את אספקת החשמל לצרכנים אלה; ואילו במחוז הדרום לא נשלחו התראות, אלא הופסקה אספקת החשמל על ידי עובדי החברה עם קבלת הודעה על פיגור בתשלום. מצב זה הוקשה על ידי כך שמספר לא קטן של צרכנים נוהגים לשלם את חשבוניותיהם באמצעות בנקים וההודעה על קבלת התשלום בידי הבנק הגיעה לידיעת החברה לעמים רק כעבור מספר ימים. החברה הודיעה במכתבה מיוני 1960 שנעשו צעדים למען הקטנת התקופה העוברת בין התשלום מצד הצרכן בבנק לבין זיכוי התשלום בחברה, על החלטתה לשלוח התראות לצרכנים בכל המחוזות בטרם יפסיקו להם את האספקת בגלל אי-תשלום ועל צעדים למניעת הפסקת הזרם בלא בירור נוסף, במקרים שהצרכן הודיע לעובד החברה שהוא כבר פרע את חובו.

פרק שישי
המצב הכספי

1. הון החברה ומקורות המימון שלה

א. הון מניין

כשנוסדה חברת החשמל לא"י בשנת 1923, היה הונה הרשום 1,000,000 ל"ש. מאז הוגדל הונה מספר פעמים, הן בתקופה מ-1923 עד 1954 - השנה בה נהפכה החברה לאיגוד ממשלתי - והן בתקופה שלאחריה עד 31.3.1960.

הטבלה הבאה מראה את ההון הרשום והנפרע בתחילת שנת 1954, עת החליטה הממשלה לרכוש מניות מבעליהן הקודמים:

<u>הון שהוצא ונפרע בלי"ש</u>	<u>ההון הרשום בלי"ש</u>	
2,027.229	2,027.229	סטוק רגיל (*)
1,074.424	1,724.424	מניות רגילות של 1 ל"ש כל אחת
800,000	800,000	סטוק רגיל "א"
259.842	365.066	4½% סטוק בכורה
500,000	500.000	4½% סטוק בכורה שני
-	<u>2,583.281</u>	מניות ללא הגדרה של 1 ל"ש כל אחת
<u>4,661.495</u>	<u>8,000.000</u>	

בשנת 1958/59 הוגדל הונה הרשום של החברה מ-8 מליון ל"ש, ל-13 מליון ל"ש, כשהממשלה המירה חלק מההלוואות שהיא נתנה לחברה במניות רגילות ב"ב בסכום של 5 מליון ל"ש.

זכות-ההצבעה למחזיקי סטוק רגיל, מניות רגילות ומניות רגילות ב"ב.

הטבלה הבאה מראה - ליום 31.3.1960 - את הון החברה בכללו, את חלקה של הממשלה ואת חלקם של בעלי מניות אחרים, (בטבלה בעמ' 40).

ב. מקורות מימון

עד שנת 1952 מימנה החברה את השקעותיה לצורכי פיתוח בעיקר מקרנות פנימיות ועל ידי הוצאת מניות חדשות. באותה השנה החלה הממשלה כאמור (לעיל עמ' 7) לממן את מרבית השקעות החברה באמצעות הלוואות ומאז השנים 1954 ו-1955 רכשה הממשלה גם את מרבית המניות של החברה. הטבלה הבאה מראה את ההתפתחות של כלל מימון החברה בשנים 1955 עד 1960 במספרים אבסולוטיים ובאחוזים בציון חלקה של הממשלה במימון זה, (הטבלה בעמ' 41).

(*) פקודת החברות מ-1929 מסמיכה בסעיף 43(ג) חברה מוגבלת במניות להמיר את מניותיה הנפרעות, כולן או מקצתן, בסטוק; הסדר זה מביא להקלות בסחר המניות.

ההון הנפרע של החברה ליום 31.3.1960

(ב ל י " ש)

<u>סטוק ומניות של אחרים</u>		<u>סטוק ומניות של מדינת ישראל</u>				<u>ס"ה סטוק ומניות</u>		<u>ה ס ו ג</u>
<u>%</u>	<u>לי"ש</u>	<u>לי"ש</u>	<u>%</u>	<u>לי"ש</u>	<u>לי"ש</u>	<u>לי"ש</u>	<u>לי"ש</u>	<u>סטוק ומניות רגילות</u>
		539,350			1,487,879		2,027,229	סטוק רגיל
13.9	545,200	<u>5,850</u>	86.1	3,372,864	<u>1,884,985</u>	3,918,064	<u>1,890,835</u>	מניות רגילות
3.73	29,847		96.27	770,153		800,000		סטוק רגיל א"
-	-		100.-	5,000,000		5,000,000		מניות רגילות ב"
		724,818			100,182		825,000	<u>סטוק ומניות בכורה</u>
23.57	<u>724,818</u>	-	76.43	<u>2,350,182</u>	<u>2,250,000</u>	<u>3,075,000</u>	<u>2,250,000</u>	סטוק בכורה שני
	<u>1,299,865</u>			<u>11,493,199</u>		<u>12,793,064</u>		מניות בכורה שניות
								ס"ה

התפתחות במימון החברה בשנים 1955 עד 1960

(באלפי ל"י; ל"י"ש=5.04 ל"י)

31.3.1960		31.3.1959		31.3.1958		31.3.1957		31.3.1956		31.12.1954		סוגי מימון
%		%		%		%		%		%		
18	57,926	20	57,123	12	32,019	14	30,905	16	26,213	15	13,628	1. <u>הון וקרנות</u>
2	6,551	3	7,762	3	7,828	5	9,099	9	13,939	11	11,101	א. הון מניות: (1) מדינת ישראל
-	-	-	-	10	25,200	12	25,200	-	-	9	8,500	(2) אחרים (א)
4	11,223	3	9,500	3	7,111	3	6,356	4	6,407	7	6,059	ב. מדינת ישראל - השלום ע"ה מניות
24	75,700	26	74,385	28	72,158	34	71,560	29	46,559	42	39,288	ג. קרנות
41	130,679	44	124,914	37	95,540	26	53,886	27	42,192	17	16,258	2. <u>מימון אחר</u>
3	8,410	3	8,415	3	8,362	4	7,400	3	4,850	3	2,768	א. מדינת ישראל
8	27,306	5	15,414	6	16,392	8	17,440	10	16,000	-	-	(1) הלוואות
15	42,673	13	35,877	15	37,013	15	30,496	16	24,285	18	16,715	(2) מכס נדחה
2	6,909	2	6,342	2	5,789	3	5,328	3	4,902	4	4,322	ב. אגרות סלוח
1	4,229	2	4,324	2	4,591	2	4,991	4	6,522	6	5,387	ג. השלומים ע"י מדמיני היבור לרעה
6	18,755	5	13,170	7	18,374	8	17,509	8	13,309	10	9,211	ד. קרנות הצרכנים
76	238,961	74	208,456	72	186,061	66	137,050	71	112,060	58	54,661	ה. אשראי מספקי ציוד מחוץ לארץ
100	314,661	100	282,841	100	258,219	100	208,610	100	158,619	100	93,949	ו. התחייבויות שוטפות והערשות
62	197,015	67	190,452	62	161,121	56	117,391	46	73,255	44	41,154	פ"ה קרנות מימון אחרים
												כלל קורות המימון: (2+1)
												פזה חלקה של הממשלה (א1), ב, א2)

(א) כולל סכום רגיל שהועבר על ידי המוצר כבטחון להלוואות שנמקבלו. ב-31.3.1960 הסכום סך זה ב-500,000 ל"י"ש.

הטבלה מראה, שחלקה של הממשלה בכלל מימון החברה גדל במשך השנים: הוא עלה מ-44% ביום 31.12.1954 ל-62% בסוף שנת 1959/60.

ביאורים לטבלה

לסעיף 2.א - "מדינת ישראל"

(1) הלוואות

ההלוואות שהחברה קיבלה מהאוצר, לא נערכו עליהן חוזים ולא נקבעו הנאים בכתב (עובדה זאת כבר צוינה על ידי מבקר המדינה בדו"ח השנתי מס. 8, עמ' 83); בשנת 1959/60 החלו דיונים עם האוצר בשאלת ההצמדה של חלק מהלוואות המדינה שטרם נסתיימו.

(2) מכס נדחה

לחברה הייתה הזכות לדחות חשומי מכס לאוצר. זכות זאת נבעה מסעיף 36 לזכיון הירדן של החברה, הקובע כי החשלום של מסי מכס וייבוא על סחורות המיובאות על ידי החברה למטרוח מפעלה או מתקניה, יידחה, לפי בקשת החברה, עד שרווחיה, אחרי הפרשות לאמורטיזציה, לפחת ולרזרבה, יספיקו לראשונה כדי לאפשר לה תשלום דיבידנדה בשיעור של 8% לפחות לשנה חופשי ממס על ההון המושקע באותו זמן במפעל. זכות זו בוטלה עם קבלת חוק המכס, הבלו ומס קניה (ביטול פטור מיוחד) חשי"ז-1957.

לסעיף 2.ב - "אגרות מלוה"

בשנים 1955 עד 1959 הוציאה החברה אגרות מלווה כלהלן:

א. באוגוסט 1955 הוצאו אגרות מלווה על סך 10 מליון ל"י ברביית של 6.5%; אגרות אלו הן לתקופה מ-1957 עד 1964 והן צמודות בחלקן למדד יוקר המחיה;

ב. בינואר 1956 הוצאו מלוות נוספים על סך 6 מליון ל"י באוחס תנאים ולתקופה מ-1958 עד 1965.

ג. מאז אוקטובר 1957 חתמה החברה הסכם עם 12 חברות ביטוח בארץ; לפי הסכם זה ישקיעו חברות אלו בחברת החשמל 60% מכספי הפרמיות שהן יקבלו מביטוחי חיים צמודי ערך תמורת אגרות מלווה שחברת החשמל תוציא, לתקופות שונות ועד 25 שנה, ברביית של 6% ובערבות המדינה. הסכם זה, שהופעל החל משנת הכספים 1957/58, תוקפו ל-5 שנים הקרובות, היינו עד שנת הכספים 1961/62, והוא מוגבל ל-50 מליון ל"י. החברות התחייבו להשקיע בצורה זאת לפחות מליון ל"י לכל אחת משנים אלו.

ד. בדצמבר 1959 הוציאה החברה סידרת אגרות חוב ברביית של 5% בסכום נקוב של 15,000,000 ל"י; כל אחת מאגרות אלו צמודה מחציתה לדולר ומחציתה למדד יוקר המחיה. הן ניתנות עד ינואר 1962 להמרה במניות בכורה צוברות דיבידנדה של 6% ומשתתפות ברווחים. בשנת 1960/61 הומרו כ-11 מליון ל"י מאגרות חוב אלו במניות הנזכרות. התחייבויות החברה על חשבון כל איגרות אלו ליום 31.3.1960 הגיעו לסך 27,300,000 ל"י.

לסעיף 2.ג' - "תשלומים על ידי מזמיני חיבור לרשת"

כמתואר (ראה לעיל עמ' 37) נוהגת החברה להטיל על צרכניה את עיקר ההוצאות על החיבור לרשת; החברה רושמת תשלומים אלה בנפרד במקביל לרישום הנכסים שנוצרו על סמך תשלומים אלה.

תשלומים אלו של הצרכנים הסתכמו עד 31.3.1960 ב-54,600,000 ל"י בקירוב; בטבלה מופיעים התשלומים ליום 31.3.1960 רק בסכום של 42,673,000 ל"י, כיוון שהחל משנת 1958/59 הופחתה מתשלומים אלה הפרשה בסך 11,914,000 ל"י בעד פחת. הפרשה זאת כוללת פחת לשנים קודמות וכוללה במאזני החברה בהפחתות לפחת.

לסעיף 2.ד' - "פקדונות הצרכנים"

יתרת הפקדונות הסתכמה ליום 31.3.1960 ב-6,909,000 ל"י. הפקדונות שגובה החברה מהצרכנים נועדים לשתי מטרות עיקריות: כיסוי הוצאות אספקת החשמל עד לחשלום על ידי הצרכן; וערבון לסילוק חובות צרכנים שלא נפרעו. הפקדונות מזכים את בעליהם ל-5% רבית לשנה.

לסעיף 2.ה' - "אשראי מספקי ציוד מחוץ לארץ"

מספקי הציוד מחוץ לארץ קיבלה החברה אשראי ישיר, שיתרתו ליום 31.3.1960 הסתכמה ב-4,229,000 ל"י.

לסעיף 2.ו' - "התחייבויות שוטפות והפרשות"

ההתחייבויות השוטפות הן בעיקר התחייבויות לבנקים, שטרות לפרעון, תקבולים על חשבון עבודות שטרם בוצעו וחובות לזכאים שונים.

ההפרשות נעשו בעיקר לקרן חופשה ולקרן מחלות. יתרת ההתחייבויות השוטפות וההפרשות יחד הייתה ל-31.3.1960 בסך 21,072,000 ל"י בקירוב, כולל סך 2,317,000 ל"י, סכום הדרוש לחברה לפדיון אגרות מלווה תוך שנה מתאריך המאזן.

2. המאזן

כנספח לדו"ח זה מובאים המאזן המאושר של החברה ליום 31.3.1960 וחשבון ריווח והפסד לשנת העסקים 1959/60 עם הערותיה של החברה. (המאזן ליום 31.3.1961 הוא בעת פרסום דו"ח זה בשלב הכנה).

להלן המאזנים המרוכזים של החברה לסוף כל אחת מהשנים 1954 עד 1959/60, כפי שמויננו ורוכזו על ידי משרד מבקר המדינה.

(*)
מאזנים מרוכזים של החברה
 (באלפי ל"י)

31.3.1960		31.3.1959		31.3.1958		31.3.1957		(***) 31.3.56	31.12.1954		תאריך המאזן	
%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	הסעיפים המרוכזים
פ ס י ב												
24.1	75,700	26.3	74,385	28.-	72,158	34.3	71,560	29.3	46,559	41.8	39,288	הון וקרנות
69.2	217,889	68.2	193,004	64.9	167,687	57.3	119,541	62.3	98,751	48.4	45,450	מימון אחר לטווח ארוך כולל חסלומים ע"י מזמיני חיבור לרשת
6.7	21,072	5.5	15,452	7.1	18,374	8.4	17,509	8.4	13,309	9.8	9,211	התחייבויות שוטפות
100	314,661	100	282,841	100	258,219	100	208,610	100	158,619	100	93,949	ס"ה
א ק ט י ב												
86.3	271,629	89.0	251,830	87.-	224,652	87.4	182,309	83.1	131,858	86.2	80,996	רכוש קבוע (אחרי הפחתה)
3.1	9,620	3.3	9,388	4.1	10,622	5.5	11,496	5.6	8,897	5.3	5,005	נכסים אחרים
10.6	33,412	7.7	21,623	8.9	22,945	7.1	14,805	11.3	17,864	8.5	7,948	רכוש שוטף
100	314,661	100	282,841	100	258,219	100	208,610	100	158,619	100	93,949	ס"ה

(***) החל משנת 1955 קבעה החברה את סיום שנת הכספים שלה ליום 31 במארס.

הטבלה מראה, שבעוד המימון היסודי (הון, קרנות והלוואות לטווח ארוך) של החברה במשך השנים היה פחות או יותר קבוע ונע בין כ-90% ל-95% מס"ה מקורות המימון של החברה, הרי ירד חלקו של ההון העצמי מ-41.8% ב-31.12.1954 ל-24.1% ב-31.3.1960; חלקו של המימון לטווח ארוך, שמקורו בעיקר הלוואות מהממשלה, עלה באותה תקופה מ-48.4% ל-69.2%. המימון היסודי כיסה במשך כל השנים את ההשקעות ברכוש הקבוע של החברה, שנע בשנים הנסקרות בין 83% ל-89% מכלל נכסי החברה. אחוז גבוה זה אופייני לחברות העוסקות בייצור חשמל ואספקתו.

היחס בין הרכוש השוטף לבין ההתחייבויות השוטפות מצביע על מצב הנזילות של החברה. הטבלה הבאה מראה יחס זה בשנים 1954 עד 1960.

(*) החברה אינה עורכת מאזן מאוחד לה ולחברות הבת שלה ולפיכך כוללים המאזנים רק את ההשקעה של חברת האם בחברות הבת, לרבות חברת החשמל והשירות הצבורי לירושלים בע"מ.

היחס בין הרכוש השוטף לבין ההתחייבויות השוטפות

(בשנים 1954 עד 1960)

לחאריך	הרכוש השוטף מכסה את ההתחייבויות השוטפות בשיעור
31.12.1954	86%
31.3.1956	134%
31.3.1957	84%
31.3.1958	125%
31.3.1959	139%
31.3.1960	158%

הטבלה מראה שבעיקר בשלוש השנים האחרונות חלה הטבה ניכרת במצב הנזילות של החברה.

3. הכנסות

הטבלה הבאה מראה - במספרים אבסולוטיים ובאחוזים - את הכנסות החברה בשנים 1955/56 עד 1959/60 ממכירת החשמל לסוגי הצרכנים ומשימוש במונים.

הכנסות החברה

(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

1959/60		1958/59		1957/58		1956/57		1955/56 (*)		פ י ט י ם
%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	
35.-	24,906	35.1	22,461	35.7	18,213	37.8	14,321	40.1	17,422	שימוש ביתי
19.3	13,709	19.1	12,263	19.8	10,070	17.7	6,694	17.6	7,675	שימוש מסחרי, מוסדות וכו'
23.5	16,715	22.3	14,276	21.7	11,042	22.9	8,659	20.8	9,043	תעשייה
4.9	3,495	5.-	3,214	5.3	2,694	5.5	2,076	5.1	2,217	הספקת מים
13.-	9,223	14.1	9,025	13.2	6,748	12.5	4,752	11.7	5,070	השקיה
3.9	2,744	3.9	2,525	3.7	1,900	2.3	894	3.2	1,396	אספקה לירושלים (**)
0.4	324	0.5	298	0.6	280	1.3	481	1.5	667	שכר שימוש מונים (***)
100	71,116	100	64,062	100	50,947	100	37,877	100	43,490	ס"ה
	(-)218		(-)424		(+)394		(+)676		(-)97	הכנסות המופיעות בחשבון ריווח והפסד ונקבעו אחרי התחשבות בהכנסות שונות, פחות הנחות
	70,898		63,638		51,341		38,553		43,393	ס"ה הכנסות נטו

(*) 15 חודש.

(**) הכנסות החברה מהאספקה לירושלים נובעות ממכירה מרוכזת של הזרם לחברה הירושלמית.

(***) החל משנת 1957/58 כלול השכר לשימוש מונים בתעריף של צריכת החשמל לצרכנים הביתיים ומאז שנה זו מראים אפוא הנתונים המופיעים בסעיף זה רק את שכר שימוש המונים, המשתלם על ידי הצרכנים האחרים.

הטבלה מראה, שהכנסות החברה עלו בהדרגה בכל השנים הנסקרות; משנת 1955/56 (מוחאם ל-12 חודש) עד 1959/60 הן עלו ב-104%. כפי שמראה הטבלה לא היתה עלייה זו אחידה לכל סוגי הצרכנים.

4. הוצאות

א. חלוקת ההוצאות לפי הפרנקציות

להלן טבלה המראה - במספרים אבסולוטיים ובאחוזים - את הוצאות החברה בשנים 1955/56 עד 1959/60, ממיינות לפי הקבוצות הבאות: ייצור הזרם; מסירתו וחלוקתו של הזרם; הוצאות המשרד הראשי; פחת; ורביית (*).

הוצאות החברה

(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

1959/60		1958/59		1957/58		1956/57		1955/56 (**)		פ י ס י ם
%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	%	באלפי ל"י	
										(א) ייצור הזרם בחחנות כח (לא כולל פחת)
28.1	17,650	33.9	19,635	42.3	20,672	34.1	13,038	34.4	14,217	1. ד ל ק
15.9	9,949	14.0	8,142	13.5	6,621	16.0	6,127	16.7	6,901	2. שכר עבודה והוצאות אחרות
44.0	27,599	47.9	27,777	55.8	27,293	50.1	19,165	51.1	21,118	
22.7	14,248	21.5	12,473	23.1	11,301	27.6	10,580	27.2	11,210	(ב) מסירת זרם וחלוקתו כולל מנגנון המחוזות
5.2	3,293	5.0	2,877	4.4	2,159	5.8	2,209	5.4	2,220	(ג) משרד ראשי
	45,140		43,127		40,753		31,954		34,548	ס"ה הפעול (לא כולל פחת)
16.1	10,086	15.8	9,173	9.6	4,678	11.0	4,225	10.2	4,223	(ד) פ ח ת
	55,226		52,300		45,431		36,179		38,771	ס"ה הפעול (כולל פחת)
12.0	7,500	9.8	5,653	7.1	3,494	5.5	2,082	6.1	2,536	(ה) ר ב י ת
100.0	62,726	100.0	57,953	100.0	48,925	100.0	38,261	100.0	41,307	ס"ה

(**) 15 חודש.

הוצאות החברה עלו וגדלו עם גידול פעולותיה; הן עלו משנת 1955/56 (מוחאם ל-12 חודש) לשנת 1959/60 ב-90% בקירוב. עלייה זו לא היתה אחידה בכל קבוצות ההוצאה. הטבלה הבאה מראה את העלייה בכל אחת מהקבוצות:

העלייה בהוצאות לפי קבוצות

ב-63%	הוצאות ייצור הזרם גדלו באותה תקופה
ב-59%	הוצאות מסירת הזרם וחלוקתו גדלו
ב-85%	הוצאות המשרד הראשי גדלו
ב-198%	הוצאות הפחת גדלו
ב-270%	הוצאות הריבית גדלו

(*) הנתונים של השנים הראשונות הוחאמו על ידי משרד מבקר המדינה למתכונת הנהוגה בחברה בשנים האחרונות.

להלן טבלה המראה את ההוצאות לכל קוט"ש שסופק בשנים 1955/56 עד 1959/60, מחולקות לפי מרכיביהן.

הוצאות לקוט"ש שסופק

(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

(ר' טבלה בע' הבא)

(x) כאמור (ראה ע" 35) קיים הפרש בין כמות החשמל הנוצרת בתחנות הכוח לבין הכמות המסופקת לצרכנים; הפרש זה נובע מאיבודים ומצריכה עצמית של החברה. הנתוחים בטבלאות הבאות מתייחסים לכמויות שסופקו לצרכנים ולא לכמויות שנוצרו.

הוצאות לקוט"ש שסופק בשנים 1955/56 עד 1959/60

1959/60			1958/59			1957/58			1956/57			1955/56 (א)			ה ש ג
1,655			1,460			1,196			1,105			1,288			מליוני קוט"ש שסופקו (א)
הוצאות לקוט"ש שסופק (באגורות)	ההוצאות		הוצאות לקוט"ש שסופק (באגורות)	ההוצאות		הוצאות לקוט"ש שסופק (באגורות)	ההוצאות		הוצאות לקוט"ש שסופק (באגורות)	ההוצאות		הוצאות לקוט"ש שסופק (באגורות)	ההוצאות		רכיבי הוצאות העול
	%	אלפי ₪		%	אלפי ₪		%	אלפי ₪		%	אלפי ₪		%	אלפי ₪	
1.07	28.1	17,650	1.34	33.9	19,635	1.73	42.3	20,672	1.18	34.1	13,038	1.10	34.4	14,217	ד ל ק שכר עבודה הוצאות אחרות
1.12	29.6	18,547	1.09	27.3	15,858	1.25	30.6	14,979	1.35	39.-	14,918	1.12	34.8	14,361	
0.54	14.3	8,944	0.52	13.2	7,634	0.43	10.4	5,102	0.36	10.4	3,998	0.46	14.5	5,970	
2.73	72.-	45,141	2.95	74.4	43,127	3.41	83.3	40,753	2.89	83.5	31,954	2.68	83.7	34,548	ש"ה
0.61	16.1	10,086	0.63	15.8	9,173	0.39	9.6	4,678	0.38	11.-	4,225	0.33	10.2	4,223	פ ח ג ריבית
0.45	11.9	7,500	0.39	9.8	5,653	0.29	7.1	3,494	0.19	5.5	2,082	0.20	6.1	2,536	
3.79	100.-	62,727	3.97	100.-	57,953	4.09	100.-	48,925	3.46	100.-	38,261	3.21	100.-	41,307	ס"ה הוצאות העול

(א) 15 מודש
(א) המפרט בין התחזית שבטבלה זו לבין אלו שבטבלה בע" 35 נובע משוני בצורת החישוב של כמויות החשמל שסופקו לחברה הירושלמית.

(1) דלק

הטבלה הבאה מראה את כמויות הדלק שנצרכו בייצור כל קוט"ש שסופק לצרכנים בשנים 1955/56 עד 1959/60, מחיר ממוצע לטונה דלק. בשנים אלה וחלקה של ההוצאה לדלק בכלל ההוצאות לייצור קוט"ש.

כמות הדלק וההוצאה לדלק לכל קוט"ש שסופק

(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

(בסיס המדד (100): שנת 1955/56)

השנה	כמות הדלק		מחיר ממוצע לטונה דלק		הוצאות לדלק לקוט"ש	
	בגרמים	%	בל"י	%	באגורות	%
1955/56	373	100.0	29.6	100	1.10	100
1956/57	366	98.4	32.2	109	1.18	107
1957/58	371	99.5	46.5	157	1.73	157
1958/59	349	93.3	38.4	130	1.34	122
1959/60	346	92.2	30.8	104	1.07	97

הטבלה מראה, שהכמות הממוצעת של דלק הנצרך לכל קוט"ש שסופק הלכה וקטנה בשנים 1955/56 עד 1959/60. ירידה זו נובעת מהפעלת תחנות כוח חדשות, הצורכות כמויות קטנות יותר של דלק לייצור כל קוט"ש. המחיר הממוצע לדלק עלה בעיקר בשנת 1957 בעקבות מבצע סיני; מאז חלה ירידה ניכרת. (על השפעתו של מחיר הדלק על קביעת תעריפי החשמל ראה לעיל עמ' 36).

(2) שכר עבודה

כפי שמראים הנחונים על ההוצאות לכל קוט"ש שסופק, מהווה שכר העבודה כשליש מהוצאות הייצור. שכר העבודה כולל את השכר לכל העובדים המועסקים בתפעול, היינו ייצור הזרם, חלוקתו ומכירתו.

הטבלה הבאה מראה לשנים 1955/56 עד 1959/60 את סך כל הוצאות שכר העבודה בתפעול ואת ההוצאות לשכר העבודה לכל קוט"ש שסופק.

שכר העבודה לתפעול

(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

(בסיס המדד (100): שנת 1955/56)

החקופה	שכר עבודה לתפעול		הוצאות שכ"ע לקוט"ש	
	(באלפי ל"י)	%	(באגורות)	%
1955/56 (*)	14,361	100.0 (**)	1.12	100.0
1956/57	14,918	130.0	1.35	120.5
1957/58	14,979	130.4	1.25	111.6
1958/59	15,858	138.0	1.09	97.3
1959/60	18,547	181.4	1.12	100.-

(*) 15 חודש

(**) מוחאם ל-12 חודש

הטבלה מראה, ששכר העבודה עלה משנת 1955/56 עד 1959/60 ב-61%. באותה תקופה גדל כושר הייצור של החברה מ-230,000 קו"ט בשנת 1955/56 ל-410,000 קו"ט בשנת 1959/60, היינו בשיעור של 78%. השוני בקצב הגידול של הוצאות שכר העבודה לעומת קצב הגידול של כושר הייצור נובע בעיקר מהפעלת החנות כוח חדישות, בהן קטן בהרבה כוח האדם הדרוש לתפעול. ההוצאות לשכר עבודה לכל קו"ט שסופק עלו אמנם בשנת 1956/57, כתוצאה מהאטת קצב גידול הצריכה בעקבות מבצע סיני, אך הן חזרו בשנים שלאחר מכן להיקפן הקודם כתוצאה מהגידול בהיקף הייצור.

הגידול בס"ה שכר העבודה נובע בעיקר מעלייה מתמדת בשכר העבודה הממוצע לעובד ובחלק מגידול מספר העובדים. הגידול בשנת 1959/60 נובע בין היתר מכך שבשכר העבודה לתפעול לשנה זו כלולים 888,000 ל"י - "הפרשה לפיצויים ופנסיה" - ו-600,000 ל"י בקירוב שהפרישה החברה לכיסוי הפרשי שכר צפויים על חשבון של השנה השוטפת ושל שנים קודמות.

(3) פחת

לפי מאזן החברה ליום 31.3.1960 הסתכמה ההפרשה לפחת בסך 53,986,000 ל"י. להלן טבלה המראה את הפחת שהפרישה החברה במשך שנות קיומה.

הפרשות לפחת עד 31.3.1960

סכום ההפרשה באלפי ל"י	ה . פ . ר . ה
8,739 ^ה	הפרשה מצטברת ליום 1.1.1955 (לאחר כניסת הממשלה לחברה)
4,223	פחת המתייחס לנכסי החברה המשמשים לייצור החשמל וחלוקתו, שנזקף להוצאות הפעול ב-1955/56
4,225	ב-1956/57
4,678	ב-1957/58
9,173	ב-1958/59
32,385	ב-1959/60
41,124	ס"ה
(1,282)	פחות: פחת על מתקנים שהוצאו מכלל שימוש
2,230	הפרשה נוספת להשלמת הפחת לשנים קודמות שהופרשה בשנת 1959/60
11,914	הפחתה המתייחסת לחיבורים לרשת מסעיף "תשלומים של מזמיני חיבורים לרשת"
53,986	ס"ה הפרשה ליום 31.3.1960

(א) הזכיון מרשה לחברה להפריש פחת בשיעור של 4.5% ממחירו של הרכוש המשמש לה לייצור החשמל וחלוקתו.

(1) עד סוף 1951 הפרישה החברה פחת לפי שיעור זה תוך חישוב הרכוש לפי מחיר הקרן. מאז
שנת 1952 מחשבת החברה את ערך הנכסים לצורך חישוב הפחת כדלקמן:

על השקעות שהופעלו עד סוף 1951 היא מחשבת את ערך הנכסים לפי השעור $1 \text{ £} = 2.80 \text{ ל"י}$;
על השקעות בציוד של השנים שלאחר מכן היא חישובה פחת לפי מחיר הקרן בלירות ישראליות.

על מחיר הקרן שחושב בצורה זו נוסף בשנים 1952 עד 1954 סכום גלובלי, שמיועד היה
להתאים את ההערכה של הרכוש לשינוי הערך של המטבע, כפי שהתטבא בהגדלת ההון והקרנות; סכום
זה הסתכם ל-1954 ב-21,202,139 ל"י וכלול מאז במאזני החברה בסעיף "רכוש קבוע" בהחאמת שער
החליפין לגבי ההון וקרנות ההון. סכום זה לא נלקח בחשבון בחישוב הפחת.

כפי שמחבר מהערת החברה למאזן ליום 31.3.1952, הייתה בדעת החברה להעריך את הנכסים
מחדש ולבסס את חישוב הפחת על הערכה חדשה זו. עד המאזן ליום 31.3.1960 טרם נעשתה ההערכה
מחדש.

בשנים 1958/59 ו-1959/60 הגדילה החברה את הפרשה הנזכרת בסכום של 2,000,000 ל"י
לשנה והתאימה באופן זה את שיעורי הפרשה לשיעורים המותרים לפי חוק מס הכנסה (תוספת
פחת על נכסים עסקיים), השי"ח-1958.

בשנים 1957/58 עד 1959/60 הקטינה החברה את הפרשות לפחת בסכומים השווים להפרשות
לקרן אמורטיזציה של ההון. סכומים אלו הסתכמו בשנת 1957/58 ב-311,795 ל"י, בשנת 1958/59
ב-454,961 ל"י ובשנת 1959/60 ב-613,850 ל"י.

(2) בחישוב הפחת בשנים 1956/57 ו-1957/58 לא לקחה החברה בחשבון אותו חלק מההשקעות
בתחנות הכוח, המהווה לדעתה השקעה בטחונית, והפחת לא היה איפוא מבוסס על הרכוש המלא.
בשנת 1958/59 התחילה החברה להפריש פחת גם על החלק הנזכר מההשקעה ובשנת 1958/59 הוסיפה
על פחת סך 1,659,000 ל"י ובשנת 1959/60 סך 2,230,000 ל"י לשנים הקודמות.

חישוב הפחת אינו מתבסס אפוא על ערכים שנקבעו באופן עקבי, כל עוד לא נעשתה הערכה מחדש של
הרכוש.

(ב) נוסף על הפרשה המתיחסת לרכוש המשמש לחברה לייצור החשמל וחלוקתו, רושמת החברה מאז שנת
1958/59 הפרשה המתיחסת לחיבורים לרשת. הפרשה זו, שנזקפה לראשונה בשנת 1958/59 לתשלומים של
המזמינים חיבור לרשת, מסתכמת במאזן החברה ליום 31.3.1960 ב-11,914,000 ל"י. (ראה לעיל עמ' 43).

(4) רביית

להלן טבלה המראה את הרביית שנזקפה על חשבון ריווח והפסד ואת הוצאות הרביית לכל קוט"ש בשנים
1955/56 עד 1959/60.

הרבית שנוקפה לחשבון ריווח והפסד

והוצאות רבית לקוט"ש

(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

(בסיס המדר (100): שנת 1955/56)

השנה	רבית שנוקפה לחשבון רוו"ה	הוצאות הרבית לקוט"ש שסופק באגורות	ב-%
1955/56	2,536	0.20	100
1956/57	2,082	0.19	95
1957/58	3,494	0.29	145
1958/59	5,653	0.39	195
1959/60	7,500	0.45	225

הטבלה מראה שחלקן של הוצאות הרבית בהוצאות לייצור קוט"ש הלך וגדל משנת 1955/56 עד 1959/60 ב-125%; גידול זה נבע בעיקר מהעובדה שהשקעות החברה מופנו בשנים האחרונות בחלקן הגדול מהלוואות.

אשר לשאלה איזה חלק מהסכום הכולל, שהוציאה החברה בכל שנה על רבית, יש לזקוף על חשבון-ריווח והפסד, הרי העלתה הביקורת שמדיניות החברה לא היתה אחידה ועקבית. להלן-טבלה המראה לשנים 1955/56 עד 1959/60 את ס"ה הרבית, את הרבית שהוונה על ידי זקיפתה לרכוש ואת הרבית שנוקפה לחשבון ריווח והפסד.

הוצאות הרבית וזקיפתן

(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

השנה	ס"ה הרבית	רבית שהוונה על ידי זקיפתה לרכוש	רבית שנוקפה לחשבון רוו"ה	השקעות שלא הופעלו (ממוצע שנתי)
1955/56	3,036	500	2,536	20,296
1956/57	2,882	800	2,082	31,263
1957/58	5,094	1,600	3,494	43,490
1958/59	6,753	1,100	5,653	52,555
1959/60	8,300	800	7,500	46,782

5. תוצאות כספיות מפעולות החברה

להלן ריכוז חשבונות הריבוי והפסד וחלוקת הרווחים של החברה בשנים 1955/56 עד 1959/60, כפי שהוכן ורוכז על ידי משרד מבקר המדינה על פי נתונים של החברה, (הטבלה בע" 54).

הטבלה מראה, כי העודף נטו הלך וגדל במשך השנים מ-2,086,000 ל"י בקירוב בחקופה מ-1.1.1955 עד 31.3.1956 ל-8,172,000 ל"י בקירוב בשנת 1959/60. עלייה זו נובעת מכך שט"ה ההכנסות, לרבות הכנסות שונות, גדלו בקצב יוחר מהיר מההוצאות.

הגידול בהכנסות נבע מגידול הצריכה של חשמל ומעלייה של ההכנסה הממוצעת לכל קוט"ש שטופק (לרבות הכנסות שונות). הטבלה הבאה מראה את ההתפתחות בצריכת החשמל בשנים 1955/56 עד 1959/60 ואת היחס בין ההכנסה הממוצעת לקוט"ש לבין ההוצאה הממוצעת לקוט"ש באותן שנים.

התפתחות הצריכה של חשמל והכנסות והוצאות לקוט"ש

(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

(בסיס המדד (100): שנת 1955/56)

שנה	כמות החשמל שטופקה לצרכנים במיליוני קוט"ש	% הגידול	ההכנסה הממוצעת לקוט"ש (באגורות)	% הגידול	הוצאות ממוצעות לקוט"ש (באגורות)	% הגידול
1955/56*	1,288	100**	3.37	100**	3.21	100**
1956/57	1,105	107	3.49	103	3.46	108
1957/58	1,196	116	4.29	127	4.09	127
1958/59	1,460	142	4.36	129	3.97	124
1959/60	1,655	161	4.28	127	3.79	118

* 15 חודשים

** מותאם ל-12 חודשים

הירידה הקטנה בהכנסה הממוצעת לקוט"ש בשנת 1959/60 נובעת בחלקה מהוזלת העריפים ובחלקה מתנודות מסוימות בצריכת החשמל בין סוגי הצרכנים.

העודף נטו מתפעול הספיק לחברה בשנת 1955/56 לתשלום מסים ולהפרשות לקרן לפדיון מניות בכורה וקרן לאמורטיזציה של ההון. החברה שילמה באותה שנה דיוידנדה בסך 416,000 ל"י על מניות הבכורה. כתוצאה מפעולות אלו ירדה יתרת הרווחים מזו של השנים הקודמות בסך 123,000 ל"י.

עם הרעת המצב בשנת 1956/57, בין היתר בעקבות מבצע סיני, השתמשה החברה בקרנות שהצטברו בשנים קודמות - ביניהן קרן פנסיה משנת 1953 בסך של 400,000 ל"י - ובחלק מיתרת הרווחים משנים קודמות, כדי להפריש את ההפרשות הדרושות בהתאם לזכיון ולחלק דיוידנדה על סטוק ומניות בכורה.

הוצאות כספיות מפעולות החברה

בשנים 1955/56 עד 1959/60

1959/60		1958/59		1957/58		1956/57		(מ) 1955/56			
%	באלפי ל"ש	%	באלפי ל"ש	%	באלפי ל"ש	%	באלפי ל"ש	%	באלפי ל"ש		
100.-	70,898	100.-	63,638	100.-	51,341	100.-	38,553	100.-	43,393	ה כ נ ס ו ת	
63.7	45,141	67.8	43,127	79.4	40,753	82.9	31,954	79.6	34,548	הוצאות לפעולות	
	25,757		20,511		10,588		6,599		8,845	קניין	
14.2	10,086	14.4	9,173	9.1	4,678	11.-	4,225	9.7	4,225	ש"ח	
	15,671		11,338		5,910		2,374		4,622	ש"ח	
10.6	7,499	8.9	5,653	6.8	3,494	5.4	2,082	5.9	2,536	ר י ס ב י ת	
11.5	8,172	8.9	5,685	4.7	2,416	0.7	292	4.8	2,086	עודף נטו	
	1,323		711		447		877		1,000	ימים שהועברה מהשנה הקודמת	
	-		-		-		509		-	הוספה להכנסות מהיסודל קרנות	
	9,495		6,396		2,863		1,678		3,086		
	805		-		-		-		1,350	ספים על רווחי החברה וטס הכנסה עבור שנים קודמות	
	-		548		165		158		151	קרן לפיתוח פניום בכורה	
	614		455		312		312		292	קרן אמריקאית של המון	
	-		1,430		476		253		-	הוצאות הג"ח	
	135		137		-		-		-	הפחתה הוצאות בקשר עם הגדלת מון החברה	
	2,230		-		-		-		-	לחם עבור שנים קודמות	
	1,000		750		-		-		-	הלוואה לפעולה כללית	
	8,115	3,331	5,073	1,753	2,152	1,199	1,231	508	2,209	416	דיבידנדות על פניום וטסוק
	1,380		1,323		711		447		877	העברה לשנה הבאה	

שיפור שהחל בשנת 1957/58 איפשר לחברה לעמוד על סמך ההכנסות של השנה בהפרשות חשונות, בתשלום דיוידנדה על הון בכורה ובחשולם דיוידנדה, לאחר הפסקה של 7 שנים, על הסטוק ומניות רגילות של החברה.

להלן שיעורי הדיוידנדה ששילמה החברה על הסטוק ומניות רגילות בשנים 1957/58 עד 1959/60:

שיעור הדיוידנדה על מניות רגילות ב'	שיעור הדיוידנדה על סטוק רגיל, מניות רגילות וסטוק רגיל א'	השנה
מניות רגילות ב' טרם הוצאו	4%	1957/58
2%	5%	1958/59
7%	7%	1959/60

עם שיפור המצב כיסתה החברה בשנת 1958/59 מהכנסותיה באותה שנה לא רק שיעור שנתי של הוצאות הג"א, כפי שעשתה בשנים הקודמות, אלא מחקה את כל היתרה של הוצאות אלו בסך 1,430,000 ל"י ואת ההוצאות להגדלת ההון בסך 137,000 ל"י. החברה גם הפרישה באותה שנה לעתודה כללית סך 750,000 ל"י.

בשנת 1959/60 הפרישה החברה כאמור (ראה לעיל ע' 51) פחת לשנים קודמות בסך 2,230,000 ל"י, מחקה הוצאות להגדלת הון בסך 135,000 ל"י והפרישה הפרשה בסך 805,000 ל"י למט הכנסה לשנים קודמות והפרשה בסך 1,000,000 ל"י לעתודה כללית.

6. התמורה על ההון

הסבלאות הבאות מראות - אחת את התמורה על ההון המושקע ברכוש המופעל ואחת את התמורה על הון עצמי וקרנות עצמיים - בשנים 1955/56 עד 1959/60.

(א) התמורה על ההון המושקע ברכוש המופעל (x)

(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

לסוף שנת העסקים	הון מושקע ברכוש המופעל	התמורה על ההון המושקע ברכוש המופעל
	ב א ל פ י	ל " י ב-%
1955/56	120,078	4,622
1956/57	173,383	2,374
1957/58	192,410	5,910
1958/59	234,230	11,338
1959/60	265,231	15,671

(x) אינו כולל תחנות כוח שבבנייה וחשולמים על חשבון ציוד וחומרים הקשורים בהן.

(ב) התמורה על הון עצמי
(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

שנת העסקים	החמורה על הון עצמי וקרנות עצמיים	
	הון עצמי	ב-ג
1955/56	46,559	2,086
1956/57	71,560	0.41
1957/58	72,158	3.35
1958/59	74,385	7.64
1959/60	75,700	10.80

החמורה על ההון המושקע ברכוש המופעל (טבלה א') היא היחס בין דיוגא הפעולי (ריווח נטו, שהוא התגמול על ההון העצמי בתוספת רביית על ההון הזר) לבין כלל ההון המושקע ברכוש המופעל בחברה. החמורה על ההון העצמי (טבלה ב') היא היחס בין ריווח נטו לבין ההון העצמי.

הטבלה הראשונה מראה, שהחמורה על ס"ת ההון המושקע ברכוש המופעל ירד בשנת 1956/57 ל-1.4%, ועלה בשנת 1959/60 ל-5.9%. מגמה זו בולטת עוד יותר ביחס להון העצמי בשנתיים האחרונות, כפי שמראה הטבלה השנייה.

אם הצורך להון העצמי גם השתתפות הצרכנים ברשת (ראה לעיל ע' 43), שהחברה אינה מחזירה ואינה משלמת עליה רבית, ישתנה גם אחוז החמורה. הטבלה הבאה מראה את החמורה על הון עצמי והשתתפות הצרכנים ברשת.

החמורה על ההון העצמי והשתתפות הצרכנים ברשת
(בשנים 1955/56 עד 1959/60)

שנת העסקים	החמורה על ההון והשתתפות הצרכנים ברשת	
	הון עצמי	והשתתפות הצרכנים ברשת לאחר המשאה
1955/56	67,988	2,086
1956/57	97,530	0.30
1957/58	102,516	2.36
1958/59	110,262	5.16
1959/60	118,373	6.90

ב ס פ ח י ס

מפעל המגורים

המנהל הכללי

המנהל המבני

מנהל הביצוע

אספקה וחשמל

מנהל כות-אדם

שיווק הבנין

שיווק הדום

המנהל המסדרי

מזכירות,
רשומה וחקירות

מחלקת החנויות,
צ.ו.ו

מחלקת החנויות,
ד.ר.ו

תפעול המערכת
ופיתוח סכני

מכונן סכני
וחשמלי

בניה אזרחית

מסידה, חלוקה
וכחנות-מטבח

ייצור

צ.ו.ו
רשתות תפעול

ביצוע
עבודות פיהות

כות-אדם

מפעלות ייצור

הדרכה

בטיחות

שירותים
למכוננים

אובלה

שירותים
למכוננים

מכוננים
(מסדרי)

שירותים למכוננים
(גירום)

הגנת המכוננים

משורר

מטריטוריה,
ושיק כלכלי

כ.ס.ו

חברת החשמל לארץ ישראל בערבון מוגבל

מאזן ליום 31 במרס 1960

1959 ל"י	ל"י	חון וקרנות	1959 ל"י	ל"י	רכוש קבוע (פירוט 4)
64,885,121	64,477,043	חון — 12,793,064 ל"י (פירוט 1)	251,829,916	271,628,890	התאמות, מחוז הסכומים שנוכו, בקשר עם:
6,677,461	7,343,393	קרנות חון (פירוט 2)			הנדלון חון החברה והנפקת מניות בכורה
1,500,000	2,500,000	קרנות הכנסה:	540,000	405,000	הנפקת איגרות מילווה ואיגרות חוב
1,322,874	1,379,682	עבודה כללית	348,616	553,495	
2,822,874	3,879,682	יתרה שלא חולקה ואשר מציעים להעבירה לשנה הבאה	888,616	958,495	
74,385,456	75,700,118	סך הכל חון וקרנות	5,197,404	5,086,736	חברות-בנות (פירוט 5)
13,131,838	24,989,070	איגרות מילווה ואיגרות חוב (פירוט 3)			נכסים שנועדו לכישוי קרן שמורה
		מדינת ישראל			לאמודסטימציה של החון
		התחייבויות בקשר עם ציוד וכר שנתקבלו מחוץ לארץ	2,774,497	2,736,897	ניירות ערך ממשלתיים במחיר הקרן
70,921,387	80,546,860	הלוואות וכר	194,739	739,097	מזומנים בבנקים
53,992,866	50,131,949		2,969,236	3,475,994	
124,914,253	130,678,809	תשלומים ע"י מזמיני חיבורים לרשת כולל תשלומים על חשבון עבודות לביצוע	332,700	99,400	ניירות ערך ממשלתיים, במחיר הקרן
35,877,439	42,672,572	פיקדונות הצרכנים			רכוש שוטף
6,342,242	6,909,240	מסי מכס שפרעונים נדחה בהתאם לסעיף 36 של זיכיון הירדן	13,167,930	15,656,085	חשבונות צרכנים
8,414,598	8,410,417	התחייבויות בקשר עם ציוד וכר שנתקבלו מחוץ לארץ	3,174,012	2,857,465	חייבים והוצאות מראש
4,323,799	4,228,850	התחייבויות שוטפות והפרשות זכאים שונים והוצאות שנצטברו	2,946,098	2,484,329	מלאי שמן הסק
5,614,181	7,828,601	איגרות מילווה — סכום העומד לפידיון תוך שנה	2,335,402	9,355,274	פיקדון בידי האוצר
2,281,865	2,316,705	בנקים	21,623,442	3,058,549	מזומנים בבנקים ובקופה
974,437	506,233	הפרשות שונות			
2,512,647	4,363,551	סכומים שנתקבלו בקשר עם עבודות שטרם הוצאו לפועל			
2,798,845	3,225,869	דיבידנד ביניים וסופי מוצע על סטוק רגיל, על מניות רגילות ועל סטוק רגיל "א" ודיבידנד מוצע על מניות רגילות "ב"			
1,269,714	2,831,182				
15,451,689	21,072,141				
282,841,314	314,661,217		282,841,314	314,661,217	

הפירוטים למאזן וההערות המופיעים בעמודים 14-17 מהווים חלק בלתי נפרד של מאזן החברה.

מנחם בדר, מנהל
יעקב פלד, מנהל

חנן פוגל, רואח חשבון
מנהל החשבונות הראשי

חשבון חלוקת הרווחים

חברת החשמל לארץ ישראל בע"מ בע"מ

חברת החשמל לארץ ישראל בע"מ בע"מ

חשבון רווח והפסד

עבור השנה שנתיימה ביום 31 במרס 1960

1959	ל"י	ל"י	ל"י
3,115,408	4,388,039	יתרה שהועברה מחשבון רווח והפסד עבור השנה שנתיימה ביום 31 במרס 1960	
710,813	1,322,874	בתוספת: יתרה שהועברה מהשנה הקודמת	
3,826,221	5,710,913		
750,000	1,000,000	בהפחתת: המרשה לעתודה כללית	
483,633	500,049	דיבידנד על סטוק ומניות בכורה 4 1/2%	
—	951,162	דיבידנד ביניים על סטוק רגיל, על מניות רגילות ועל סטוק רגיל "א" של 4% כפוף למס הכנסה	
1,188,952	713,371	דיבידנד סופי מוצע על סטוק רגיל, על מניות רגילות ועל סטוק רגיל "א" של 3% כפוף למס הכנסה	
504,000	1,764,000	דיבידנד מוצע על מניות רגילות "ב" של 7% כפוף למס הכנסה	
1,692,952	3,428,533	פחות מס הכנסה (הערה 8)	
423,238	597,351		
1,269,714	2,831,182		
2,503,347	4,331,231		
1,322,874	1,379,682	יתרה שלא חולקה ואשר מציעים להעבירה לשנה הבאה	

יהתאם

הצהרה ביחס לחברות הבנות

בהתאם לסעיף 107 של פקודת החברות 1929

חשבונות החברות הבנות מראים רווחים עבור התקופה, אשר לא נכללו בחשבונות דלעיל.

מנחם בדר, מנהל
יעקב פלד, מנהל

חננד פוגל, רואח חשבון
מנהל החשבונות הראשי

1959	ל"י	ל"י	ל"י
63,637,765	70,898,479	הכנסות ממכירת זרם והכנסות שונות	
28,008,802	28,084,228	הוצאות תפעול:	
15,118,478	17,056,685	הוצאות ייצור	
9,172,739	10,086,380	הוצאות אחרות	
52,300,019	55,227,293	הפרשה לקרן הפחת	
11,337,746	15,671,186	עודף מתפעול	
172,527	—	קרן שמורה לפידיון סטוק בכורה הצובר 4 1/2% והניתן לפדייה	
374,904	—	עתודה לפידיון סטוק בכורה הצובר 4 1/2% והניתן לפדייה	
454,961	613,852	קרן שמורה לאמורטיזציה של תחון	
136,909	135,000	הוצאות בקשר עם הגדלת הון החברה — סכום שנוכה	
1,430,000	—	הוצאות ה"ג", היתרה שנמחקה	
5,646,643	7,059,091	ריבית, פחות ריבית שנתקבלה	
1,100,000	800,000	פחות: ריבית שהועברה לחשבון השקעות שטרם הופעלו	
4,546,643	6,259,091	ריבית על איגרות מילוחה ואיגרות חוב ששולמה או שנצטברה	
1,047,486	1,181,506		
5,594,129	7,440,597		
58,908	58,908	הוצאות בקשר עם הנפקת איגרות מילוחה — סכום שנוכה	
—	2,229,950	פחת עבור שנים קודמות	
—	804,840	מס הכנסה עבור שנים קודמות	
3,115,408	4,388,039	יתרה שהועברה לחשבון חלוקת הרווחים	
11,337,746	15,671,186		

יהתאם

העדות

1. (א) יתרות השטרלינג, ההון וקרנות ההון נחשבו לפי השער של 1 ליש"ש = 5.04 ל"י, פרט לחשבון פרסים (פרמיה) מהנמקת מניות שנחשב לפי השער הקודם של 1 ליש"ש = 2.80 ל"י. מטבע זה אחר נחשב בשער מקביל ל-1 ליש"ש = 5.04 ל"י.
- (ב) התאמת שער החליפין לגבי ההון וקרנות ההון בסך 21,202,139 ל"י גובעת מחישוב המטבע כנוכח בסעיף (א) דלעיל, ללא התאמה מקבילה של הנכסים עד להערכתם מחדש. הסכום שיתווסף לנכסים בהערכתם מחדש, לאחר הפרשה המתאימה לקרן הפחת, יעלה לפי האומדן באופן ניכר על הסכום של התאמת שער החליפין הנ"ל.
2. (א) מדינת ישראל נתנה ערבות לאיגרות המלווה 61% משתי ההוצאות. כדי לצאת ידי חובת מקודת החברות מובטחת הוצאת 1964—1957 על ידי שיעבוד מניות החברה בחברה הבת, נכסי הירדן בע"מ, והמניות נרשמו בשם הנאמנים של הוצאת איגרות המלווה 1964—1957, הוצאת 1965—1958 מובטחת על ידי שיעבוד קרקעות מסוימות של החברה בסביבות פתח תקוה.
- (ב) החברה הוציאה או תוציא איגרות חוב 6% לחברות ביטוח לתקופות שונות עד 25 שנה בערבות המדינה, ובשיעבוד של חלקת קרקע מנכסי החברה בערך נומינלי. הסכום הרשום להוצאה זו הוא 50 מיליון ל"י.
- (ג) החברה הוציאה 5% איגרות חוב 1963—1972 צמודות 50% לדולר ו-30% למדד יוקר המחיה. איגרות חוב אלו ניתנות להמרה בתנאים מסוימים במניות בכורה צוברות 6% ומשתתפות של החברה. החברה שיעבדה בשיעבוד שוטף את כל מפעלה ורכושה להבטחת איגרות חוב אלו. הסכום הרשום להוצאה זו הוא 15 מיליון ל"י.
- (ד) העלייה במדד יוקר המחיה ל-280.5 נקודות גרמה להכללת התחייבות החברה בסך 286,229 ל"י, שנוקף לחובת השקעות.
3. שאלת ההצמדה של חלק מהלוואות מדינת ישראל נמצאת בדיון.
4. (א) הפרשה לקרן הפחת כוללת סכום נוסף של 2 מיליון ל"י. הפרשה הרגילה לקרן הפחת חושבה על בסיס ערך הרכוש כנקוב בספרים בהתאם לתנאי הזיכיון ובניכוי סכום השווה להפרשה לקרן אמורטיזציה של ההון בסך 613,850 ל"י. הסכום הנוסף חושב בהתאם לעקרונות חוק מס הכנסה, אולם החישוב נעשה לפי שיעורי הפחת הנהוגים בחברה.
- (ב) הסכום של 2,877,747 ל"י, המהווה פחת עבור השנה על רשת המכוסה ע"י תשלומים של מזמיני חיבורים לרשת, הועבר לקרן הפחת, המופיעה במאזן בסך 53,986,068 ל"י, והוספת מהתשלומים ע"י מזמיני חיבורים לרשת.
- (ג) בחשבונית החברה לשנים 1956/57 ו-1957/58 לא נעשתה הפרשה מלאה עבור פחת על תחנת כוח מסוימת. הפרשה שנעשתה השנה בסך 2,229,950 ל"י משלימה את הסכום הדרוש עבור השנים הנ"ל.
- (ד) רכוש ומיתקנים של החברה בסך 1,013,132 ל"י, שלא היו בשימוש זה מספר שנים, מופיעים בחשבונות החברה השנה בערך סמלי של 1 ל"י בלבד. קרן הפחת, שכללה בעבר הפרשה מלאה עבור הנכסים הנ"ל, הוקטנה בהתאם לכך.
5. הריבית שהועברה לחשבון השקעות חושבה לפי עיקרון שונה מהשנה הקודמת וכתוצאה מכך ירד הסכום המועבר להשקעות לסך 800,000 ל"י.
6. הפרשה לפיצויים ופנסיה נעשתה השנה על השכר ששולם במשך השנה וחשבון התיפעול חוייב בסכום המתאים. בשנה הקודמת כללו הוצאות התיפעול רק תשלומים למעשה לפיצויים ופנסיה. כתוצאה מהשינוי בשיטה, החיוב הנוסף השנה לחשבון התיפעול הוא 888,000 ל"י.
7. למטרות מס הכנסה קיימים סכומים משנים קודמות לעימות נגד רווחי השנה. כתוצאה מכך, החברה, לפי חישוביה, לא תהיה חייבת במיסים על רווחי השנה.
8. הדיבידנד (כולל דיבידנד בייגים) על סטוק רגיל, מניות רגילות, סטוק רגיל "א" ומניות רגילות "ב" מופיע השנה ברוטו והסכום המקביל של השנה הקודמת הוחאם. הניכוי של מס הכנסה במקור בשיעור של 25% מהדיבידנד כנ"ל מסתכם בסך 857,133 ל"י (השנה החולפת — 423,238 ל"י). על החברה להעביר את הסכום 259,782 ל"י לשלטונות מס הכנסה מתוך הסכום הנ"ל והיתרה בסך 597,351 ל"י הוסתתה מהדיבידנד בחשבון חלוקת הרווחים.
9. הסכום של זכאים שונים והוצאות שנצטברו בסך 7,828,601 ל"י כולל את הסך של 471,352 ל"י העומד לתשלום עבור אגרות הון בקשר להנמקת מניות, ואשר נרשם בפנקס השיעבודיים בהתאם לסעיף 133א של מקודת החברות.